

Goran Budeč

INVENTAR DOBARA ŠIBENSKOG PATRICIJA SER JURJA KAMENARIĆA IZ 1451. GODINE

Goran Budeč
Odsjek za povijesne znanosti
ZPDZ HAZU
Zagreb

UDK 930.22(497.5Šibenik)“14”
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 15.2.2010.
Prihvaćeno: 17.3.2010.

Od procesa tzv. demokratizacije sastavljanja privatno-pravnih isprava inventari dobara prvorazredan su izvor za proučavanje materijalne kulture i raznih aspekata svakodnevnog života. Koristeći se inventarom dobara šibenskog patricija Jurja Kamenarića završenog 22. travnja 1451. godine u Šibeniku, autor daje pregled i analizu materijalnih predmeta i nekretnina u posjedu bogatog šibenskog patricija. Nadalje, proučavanjem zaloga koje pokojni Juraj Kamenarić prima od stanovnika šibenske komune dolazi do brojnih podataka o svakodnevnom životu kasnosrednjovjekovnog Šibenika.

Ključne riječi: Šibenik, materijalna kultura, inventar dobara, svakodnevni život, kasni srednji vijek

I. Uvod

Tijekom istraživanja bilježničke građe u Državnom arhivu u Zadru, a posebice bilježničkih fondova kasnosrednjovjekovne šibenske komune, naišao sam na nekoliko zanimljivih privatno-pravnih isprava koje se nalaze u fondu Šibenski bilježnici. Bilježnik koji je zabilježio te isprave bio je Karatus Vitale, koji je u Šibeniku djelovao sredinom 15. stoljeća. Prije svega radi se o vrlo vrijednom fondu inventara i oporuka koje su prepune podataka vezanih uz tematiku svakodnevnog života svih društvenih slojeva šibenske komune, a posebice, što je za ovaj rad osobito važno, razinu materijalne kulture pojedinih osoba i kućanstava u kasnosrednjovjekovnom Šibeniku. Budući da je problematika razine materijalne kulture u hrvatskoj historiografiji, a posebice u razdoblju srednjeg vijeka, prilično slabo istražena, što je u suprotnosti s obiljem podataka koje nam pružaju inventari i oporuke, želja mi je da ovaj prilog, utemeljen na analizi inventara dobara jednog od bogatijih Šibenčana 15. stoljeća –

Jurja Kamenarića, ukaže na visoku razinu materijalne kulture u kasnosrednjovjekovnom Šibeniku te potakne i druge istraživače na to da svoja istraživanja inventara i oporuka kao osnovnih vrela za proučavanje ove tematike usmjere na proučavanje upravo navedene problematike. Na koncu ovog kratkog uvoda potrebno je ukratko objasniti pojam razine materijalne kulture. Pod navedenim pojmom prije svega podrazumijevamo proučavanje vrste, kvalitete, novčane vrijednosti te načine izrade odjeće, obuće, oružja, oruđa, kućanskih predmeta, nakita, liturgijskih predmeta te nekih drugih predmeta koji se rjeđe pojavljuju u privatno-pravnim ispravama, ali se upotrebljavaju u svakodnevnom životu. Pojam razine materijalne kulture određen je i raznim nepokrenim dobrima koja su pojedinci posjedovali, poput kuća, spremišta, koliba, skladišta, raznih tipova zemljišnih čestica i slično. Kao jedan od rezultata ovakvih vrsta istraživanja pojavljuje se i mogućnost komparativne analize privatno-pravnih isprava, prije svega inventara i oporuka pripadnika svih komunalnih društvenih slojeva. Za ovu je priliku kao predmet analize uzet izuzetno opsežan inventar pokretnih i nepokretnih dobara pripadnika najvišeg društvenog sloja komune, odnosno šibenskog plemića koji je, uz visok društveni status, posjedovao i iznadprosječno velika materijalna sredstva.

II. Diplomatička analiza

Inventar dobara pokojnog *ser* Jurja Kamenarića zabilježio je šibenski komunalni bilježnik Karatus Vitale. O navedenom bilježniku ne postoji puno podataka, ali nam ipak jedan dokument iz 1456. godine otkriva kako je *magister* Karatus Vitale *de Pirano* koji je tom prilikom imenovao prokuratora ujedno bio i *professor gramatice in Sibenico*.¹

Inventari dobara jesu privatno-pravne isprave kojima bilježnici na pregledan način donose popis pokretnih i nepokretnih dobara koja su pripadnici komunalnog stanovništva posjedovali u trenutku smrti.² Od osobite je važnosti činjenica kako su ti popisi vrlo pedantno sastavljeni, a zapisuje ih bilježnik koji prema uputama osoba koje su zadužene za sastavljanje inventara (povjerenici pokojnika zvani *commissarii* ili *fideicommissarii*, koje se imenuje u oporuci, a radi se najčešće o članovima obitelji ili prijateljima koji u roku od 15 dana moraju popisati svu imovinu pokojnika) donosi popis svih predmeta koje je pokojnik posjedovao ma koliko se beznačajni činili u našim očima, nerijetko navodeći i njihovu novčanu vrijednost. No upravo zbog toga oni predstavljaju izuzetno vrijedan izvor za proučavanje svakodnevnog života, a posebice materijalne kulture.³ Navedena privatno-pravna isprava nalazi se unutar

---

¹ Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZd), Spisi šibenskih bilježnika, kut. 18/I, Kristofor pok. Andrije, fascikl A, fol. 5'.

² *Knjiga statuta, zakona i reformacija grada Šibenika*, ur. Slavo Grubišić, Šibenik 1982., str. 157.

³ Goran Budeč, Historiografija i izvori za proučavanje problematike materijalnog života u kasnosrednjovjekovnoj Dalmaciji, *Kolo. Časopis Matice hrvatske*, sv. 4, Zagreb 2006., str. 299-312.

fonda šibenskih bilježničkih spisa zajedno s ostalim dokumentima spomenutog bilježnika u kutiji pod signaturom 16/II, svezak 15/IVb.⁴ U navedenom svesku nalaze se isključivo inventari dobara koja je u razdoblju od ožujka 1451. do prosinca 1458. godine zabilježio komunalni bilježnik Karatus Vitale. Rukopis je pisan obostrano (*recto* i *verso*), a naknadnom arhivističkom intervencijom na folije su upisani brojevi stranica. Promatrani inventar dio je većeg opsega te započinje na foliji 2 *recto*, a završava na 9 *verso*. Unatoč činjenici što je najveći broj folija u knjizi laminiran, kao i folije na kojima je zapisan inventar dobara *ser* Jurja Kamenarića, iz folija koje nisu laminirane može se uočiti vodeni znak koji nam daje određene odrednice o podrijetlu samog papira kojim se koristio komunalni bilježnik Karatus Vitale. Vodeni žig koji se pojavljuje na papiru kojim se koristi Karatus Vitale jesu škare, jedan od vrlo čestih vodenih žigova u manufakturama papira diljem Europe, a posebice na području Svetog Rimskog Carstva, Španjolske i ponajprije u komunama Italije. Nažalost, proučavajući znamenitu Piccardovu zbirku vodenih znakova⁵ i zbirku vodenih znakova koju su objavili Vladimir Mošin i Seid M. Traljić,⁶ unatoč golemom broju raznih oblika i veličina škara, nisam pronašao nijedan vodeni žig, u ovom slučaju škare, koji bi u potpunosti odogovarao vodenom znaku što ga nalazimo na papiru šibenskog bilježnika Karatusa Vitalea. Ipak, usporednom analizom šibenskoga vodenog znaka i vodenih znakova iz dvije spomenute zbirke može se pretpostaviti da je sam papir bio proizveden najvjerojatnije u nekoj manufakturi u Italiji, vjerojatno u Rimu ili možda u Raveni.

III. Sadržajna analiza inventara Jurja Kamenarića iz 1451.

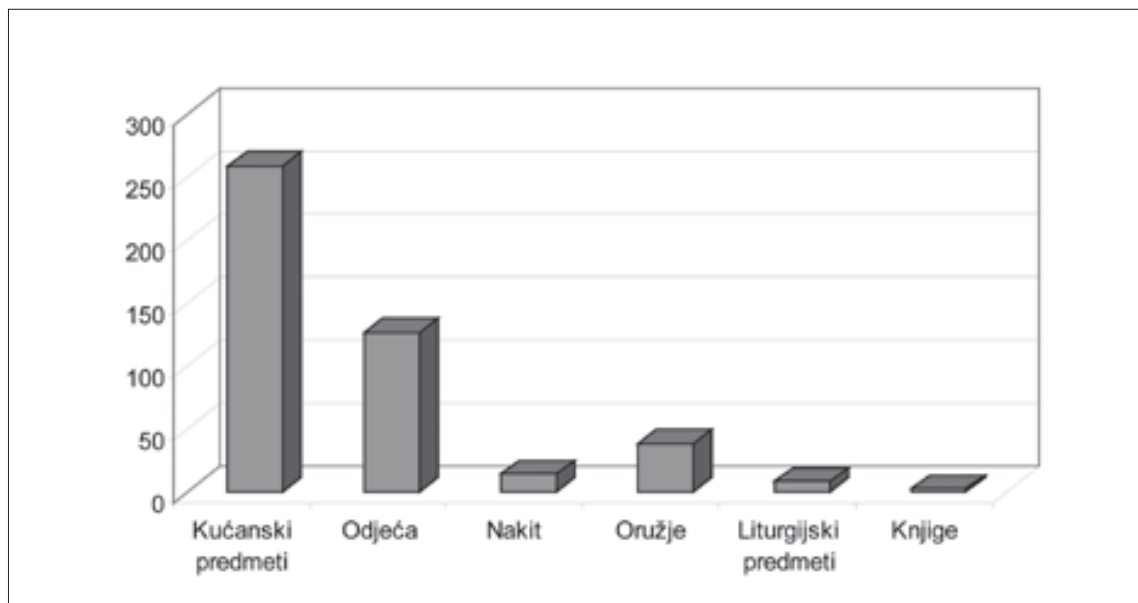
Spomenuta privatno-pravna isprava otkriva nam kako je Juraj Kamenarić u trenutku svoje smrti 1451. godine posjedovao čak 447 materijalnih predmeta. Za potrebe analize ti su predmeti podijeljeni u nekoliko osnovnih skupina: kućanski predmeti, odjeća, oružje, nakit, liturgijski predmeti i knjige. Kvantitativnom metodom, kao osnovnom analitičkom metodom primjenjenom u izradi ovog rada, otkriva se kako je Juraj Kamenarić u trenutku smrti posjedovao najviše kućanskih predmeta (58%), odjeće (28%) i oružja (9%), no nailazimo i na vrlo vrijedne popise nakita (3%), liturgijskih predmeta (2%) i knjiga (manje od 1%) (vidi grafikon 1).

---

⁴ Gotovo cijela knjiga inventara Karatusa Vitalea danas je, zahvaljujući arhivističkoj intervenciji i u cilju očuvanja knjige, laminirana.

⁵ <http://www.piccard-online.de/ergebnis1a.php>, sub voce: *Schere*.

⁶ Vladimir Mošin i Seid M. Traljić, *Vodeni znakovi XIII i XIV vijeka*, 2 sv., Zagreb 1957.

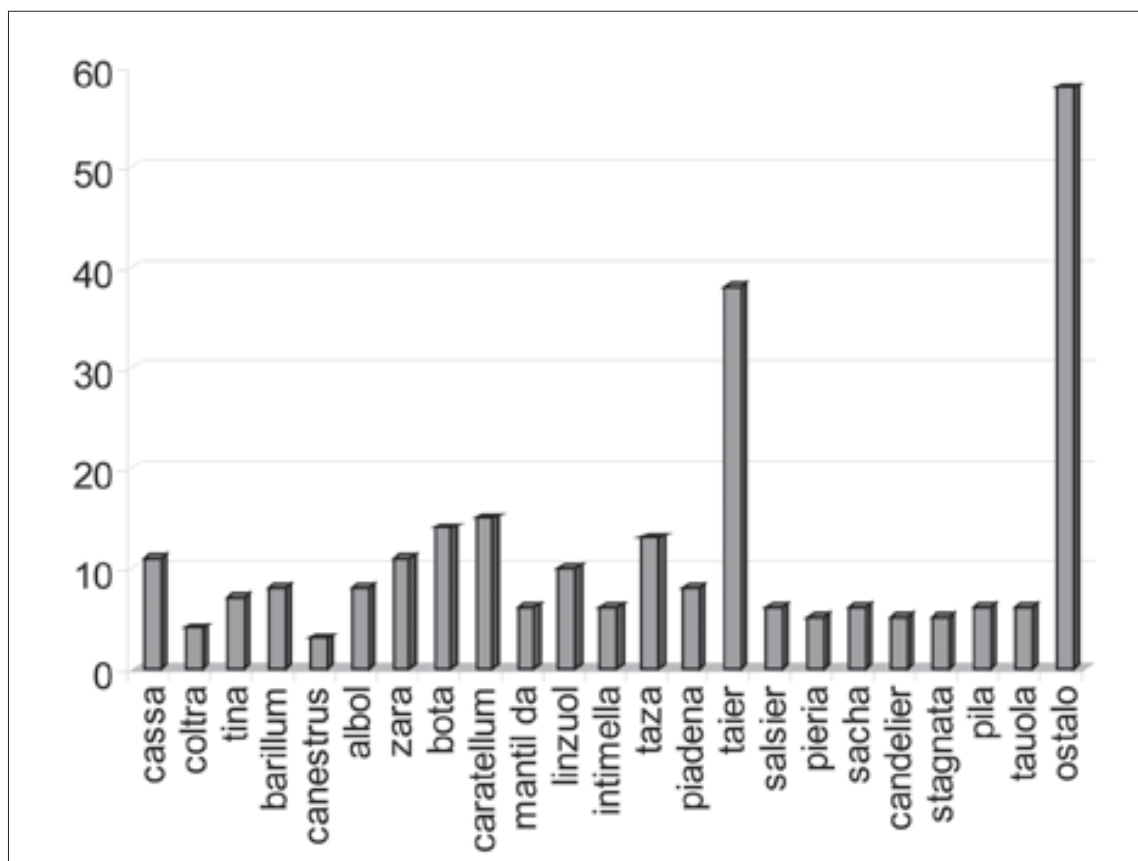
Grafikon 1. Materijalni predmeti Jurja Kamenarića u inventaru iz 1451. godine

III.a. Kućanski predmeti u vlasništvu Jurja Kamenarića

Velik broj od 259 kućanskih predmeta nije nimalo začuđujuć ako se u obzir uzme vrsta dokumenta koji obrađujemo (*inuentarium bonorum*) te s obzirom na visok društveni i materijalni status Jurja Kamenarića unutar šibenske komune na temelju čije se imovine sastavlja inventar. Kućanski predmeti u vlasništvu Jurja Kamenarića o kojima će biti riječi u ovom poglavlju uglavnom se nalaze u cjelini inventara naslovljenoj *Masaritie*. No, unatoč tome, kao i u većini drugih isprava iz tog razdoblja, neki kućanski predmeti pojavljuju se na raznim mjestima u dokumentu, pa tako i u ovom slučaju na početku inventara.⁷ Tako se na prvi pogled čini nejasno zašto su izvršitelji i bilježnik Karatus Vitale neke kućanske predmete popisali prije spomenute cjeline *Masaritiae*, a koji bi logički pripadali ovoj cjelini. No, s obzirom na to da je riječ uglavnom o kućanskim predmetima koji služe za skladištenje odjeće i pozamanterije, a prvi dio inventara uglavnom se odnosi na te predmete, vrlo je vjerojatno da su izvršitelji i bilježnik pratili raspored prostorija i tako povremeno nailazili na kućanske predmete⁸ (vidi grafikon 2).

⁷ Cjelina pod nazivom *Masaritie* započinje na samom kraju folije 3', a završava na polovini folije 4'. DAZd, Spisi šibenskih bilježnika, kut. 16/II, Karatus Vitalis, sv. 15.IV.b1 (dalje: DAZd, SŠB, KV).

⁸ Na samom početku inventara među upisima koji se odnose uglavnom na odjeću nalazimo neke predmete koji su mogli služiti za skladištenje odjeće ili su se skladištili s njom. Npr. *[v]na capssa intaiada pauonaca et uerde scura*, odnosno jedna izrezbarena škrinja ljubičaste i tamnozeleno boje. DAZd, SŠB, KV, fol. 2'.

Grafikon 2. Kućanski predmeti Jurja Kamenarića u inventaru iz 1451. godine

Zasebno poglavlje *Masaritiae* posvećeno isključivo kućanskim predmetima rezultat je prakse bilježenja određenih grupa predmeta u skladu s uobičajenom strukturom onovremenih inventara, u kojima primjerice postoji i cjelina *Pigni*, odnosno zaloga.

Iako će materijalna vrijednost većine kućanskih predmeta koji se spominju u navedenom inventaru Jurja Kamenarića biti obrađena kasnije, ovdje valja istaknuti još jednu dimenziju koju su kućanski predmeti imali u očima svojih vlasnika i članova njihovih obitelji. Naime, prema mišljenju nekih povjesničara, primjerice Raffaele Sarti, vrijednost kućanskih dobara u kasnom srednjem vijeku i renesansi nije bila samo ekonomska.⁹ Svoje razmišljanje R. Sarti temelji na jednom djelu talijanskog humanista Leona Battiste Albertija (Genova, 1404.–Rim, 1472.).¹⁰ Naime, Alberti

⁹ Raffaele Sarti, *Živjeti u kući, stanovanje, prehrana i odijevanje u novovjekovnoj Europi (1500.–1800.)*, Zagreb 2006., str. 147.

¹⁰ Leon Battista Alberti bio je ugledan humanistički pjesnik slikar, kipar, graditelj, pravnik i matematičar, dakle doista *homo universalis* renesansnog razdoblja. Uz spomenuto djelo, Alberti je i autor djela *De Porcaria conjuratione* (Rim 1453.), *Momus* (s. l., između 1443. i 1451.), *Vita s. Potiti* (s. l., između 1432. i 1434.), *Repertorium Fontium Historiae Medii Aevi*, sv. 2, Fontes A-B, Istituto storico Italiano per il Medio Evo, Romae 1967., str. 169-170.

u trećem svesku svojega djela *Della famiglia* ističe emotivnu vrijednost kućanskih predmeta i intimnu povezanost članova kućanstva s kućanskim predmetima. Svoje mišljenje Alberti temelji na etimološkom značenju pojma *masseritia*, koji je prvotno značio "uštedu" (novaca).¹¹ Na taj način Alberti je naglasio da koliko god je neki, ali ne i svaki, kućanski predmet imao malu materijalnu i financijsku vrijednost, on je u očima vlasnika imao znatno veću vrijednost zbog intimnog odnosa vlasnika i materijalnog predmeta koji se izgradio tijekom vremena.¹²

1. Bačve i posude

Unatoč činjenici kako tanjuri, koji će biti posebno obrađeni, pojedinačno čine najveći broj kućanskih predmeta u vlasništvu Jurja Kamenarića (38 komada ili 15% ukupnog broja kućanskih predmeta), ipak razni tipovi bačava, bačvica i sličnih posuda za tekućinu, koje pod imenima *caratellum* (15 spomena), *barillum* (8 spomena), *bota* (14 spomena), *zara* (11 spomena), *tina* (7 spomena), *stagnata* (5 spomena), *piterito* (4 spomena) i *ramineto* (2 spomena) čine 25% ukupnog broja kućanskih predmeta, što ih zajednički čini najzastupljenijim predmetima u kućanstvu pokojnog Jurja Kamenarića. Spomenute posude bile su namijenjene ponajprije čuvanju i prijenosu vina, vode i maslinova ulja, iako se u samom inventaru specifična namjena određene bačve ili posude vrlo rijetko spominje. Tako se među kućanskim predmetima Jurja Kamenarića, uz jednu jednu bačvu za vino koja je navedena kao *barilla da vin*,¹³ nalazi još devet vinskih bačava za koje je navedena zapremnina *9 bote da vin da moza 16 vna*¹⁴ te jedna bačvica za vino s lijevkom, odnosno *vna barileta da uin coto vna pieria da trauesar vin*.¹⁵ Nema sumnje da su, uz navedene primjere, još neke bačve kojima nije opisana namjena također bile namijenjene pohrani vina ili grožđa, što nimalo ne začuđuje s obzirom na činjenicu kako je Juraj Kamenarić posjedovao čak dvadeset i četiri vinograda. Nažalost, ukupnu je veličinu tih zemljišnih čestica teško izračunati s obzirom na to da oštećenja na marginama pojedinih folija onemogućuju iščitavanje mjernih vrijednosti za čak osam vinograda. No, ako uzmemo u obzir da je veličina preostalih šesnaest vinograda iznosila čak 112 gonjaja, odnosno 1.2 ždrijeba ili 15.35 hektara zemlje, možemo ustvrditi da je pokojnik imao izrazito velike prinose vina,

¹¹ Sarti, *Živjeti u kući*, str. 147.

¹² Leon Baptista Alberti navodi kako se *masseritia* sastoji od dobara koje posjeduje obitelj, dobara koje se brižno čuvaju kao da predstavljaju, kako navodi jedan autor, "srce njezinog identiteta i postojanja, temelje njezinog ugleda". Sarti, *Živjeti u kući*, str. 147.

¹³ DAZd, SŠB, KV, fol. 7'.

¹⁴ Ako šibenski modij preračunavamo vrijednosti 1 modij = 42,92l, navedene su bačve imale pojedinačnu zapremninu od otprilike 686 litara. Tako bi ukupna navedena zapremnina svih 9 bačvi iznosila 6174 litara. Josip Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, Zagreb 1995., str. 307.

¹⁵ DAZd, SŠB, KV, fol. 7; DAZd, SŠB, KV, fol. 7'; DAZd, SŠB, KV, fol. 4'.

zasigurno među većima u šibenskoj komuni.¹⁶ Isto je tako za četiri posude u inventaru precizirano da služe za pohranu ulja. Jedna je navedena kao posuda za ulje, odnosno *pilla grande da oio*,¹⁷ dok su ostale tri navedene zajedno uz jedan velik lijevak kao *3 zare da oio e vna piria da oio grande*.¹⁸ Riječ je o vrlo zanimljivoj vrsti posude od terakote lakiranoj iznutra koja se najčešće koristila za čuvanje ulja ili vode, a koja se u navedenom inventaru spominje 11 puta.¹⁹

Slične, ali nešto jednostavnije izrađene, posude od zemlje spominju se na još nekoliko mjesta. Tako se primjerice spominju *2 alteri piteri de terra*,²⁰ pri čemu se misli na neke dvije male keramičke posude, a sličan predmet nalazimo u jednom upisu kao *piter de terra zoxo insala*.²¹ Zabilježeno je i posjedovanje nekoliko keramičkih vrčeva kao *nuoue bochali de terra belli e 2 altri, vno cum do mani, altro zenza*.²²

Prilikom popisivanja bačava i raznih tipova posuda pojavljuje se i pet lijevaka za pretakanje tekućina pod nazivom *piria* koja se navodi i kao *peria*.²³ U tri primjera opisana je i njihova namjena, pa tako saznajemo da je Juraj Kamenarić uz neku bačvicu za vino posjedovao i lijevak za nju, odnosno *vna barileta da uin coto vna pieria da trauesar vin*, odnosno za pretakanje vina, dok se na drugom mjestu spominje zasebno kao *vna piria de trauxar vin*, dakle isto za pretakanje vina.²⁴ Samo je jednom lijevku kao namjena spomenuto pretakanje ulja, a riječ je o već spomenutom upisu u kojemu su navedene i tri posude od terakote.²⁵

Iako prijeko potrebna, voda se u kasnosrednjovjekovnom kućanstvu nije skladištila u mjeri koja bi premašivala bilo što više od opskrbe svježom vodom za piće, kuhanje i pranje. Tako u promatranom dokumentu nailazimo na nekoliko reprezentativnih materijalnih predmeta koji su ispunjavali navedene potrebe bogatijeg kasnosrednjovjekovnog kućanstva za vodom. Voda se prije svega trebala dopremiti u kućanstvo, a u kućama plemića i bogatijih građana taj je posao bio namijenjen služinčadi. Nasuprot posudama za nošenje vode i vina koje su se nazivale *brentae*,²⁶ a

¹⁶ DAZd, SŠB, KV, fol. 8'-10. Da je tome doista tako, potvrđuje i gorespomenuti podatak da je u samo 9 bačvi mogao smjestiti više od 6 tisuća litara vina. Vidi gore bilj. 13.

¹⁷ DAZd, SŠB, KV, fol. 7'.

¹⁸ DAZd, SŠB, KV, fol. 7'.

¹⁹ Zara, s. f. Giara; Oracio; Urna, Vaso grande di terra cotta e inverniciato al di dentro, per lo più da tener olio o acqua. Giuseppe Boerio, *Dizionario del dialetto Veneziano*, Venezia 1856., str. 806.

²⁰ DAZd, SŠB, KV, fol. 4.

²¹ DAZd, SŠB, KV, fol. 4'.

²² DAZd, SŠB, KV, fol. 4'.

²³ Piria, s. f. Imbuto, e Infudibulo, Strumento di latta fatto a campana, notissimo, per versare il liquore ne'vasi. Boerio, *Dizionario del dialetto Veneziano*, str. 512.

²⁴ DAZd, SŠB, KV, fol. 4'; DAZd, SŠB, KV, fol. 7'.

²⁵ Vidi gore bilj. 12.

²⁶ Brenta, f. (tal.) vrsta posude za vino ili za nošenje vode, *Lexicon Latinitatis Medii Aevi Iugoslaviae*, sv. 1, prir. Marko Kostrenčić, Zagreb 1978., str. 132.

kojima su se koristili seljaci u komunalnim distriktima, jednostavniji pristup vodi u kasnosrednjovjekovnim gradovima ponajprije preko javnih bunara, ali i spremnika za prikupljanje kišnice, omogućio je prijenos vode u većim posudama. Zanimljiva je činjenica kako je promatrani inventar sastavljen u prijelomnoj fazi, kada se u kasno-srednjovjekovnim gradovima Europe naveliko grade vodovodi, što je općenito pridonijelo povećanju materijalnih predmeta za opskrbu vodom, a što je bila prije svega posljedica činjenice da se sada u urbanim sredinama više nije trebala prijeći velika udaljenost za nabavu vode.²⁷ Za ilustraciju problema oko opskrbe Šibenika pitkom vodom, valja napomenuti kako je općina 1446. godine dala sagraditi cisternu, a 1447. godine to je *in curtino episcopatus* učinio i biskup Juraj Šižgorić, jer se u blizini Šibenika nisu nalazili izvori pitke vode.²⁸ Iako sastavljači Jurjeva inventara nisu smatrali potrebnim to naglasiti, možemo pretpostaviti da upis 2 *canestri grandi e vno pizolo e vno cistelo*, odnosno dvije velike i dvije male posude, zapravo označavaju predmete koji su služili za prijenos i čuvanje svježje vode.²⁹

Isto tako, nailazimo i na dva predmeta koja su namijenjena upotrebi vode u higijenske svrhe. Tako doznajemo da je Juraj Kamenarić posjedovao *vno sichielo de rame per lauar le man*, odnosno jedan bakreni kotlić za pranje ruku, a još je zanimljiviji upis u kojem se navodi kameni umivaonik *vna pilla de piera trouada suxo in camera*.³⁰ Navedeni podatci ukazuju nam na to kako istočnojadranske komune sredinom 15. st. prate pozitivne pomake u higijenskim navikama prenesenima iz Venecije i drugih razvijenih europskih središta, a koje je promicala i Crkva.

2. Pribor za jelo i piće

Analiza ukazuje na to da su tanjuri pojedinačno jedna od najzastupljenijih skupina materijalnih predmeta u kućanstvu šibenskog plemića Jurja Kamenarića. Naime, navedeno je čak 38 raznih primjeraka (16% ukupnog broja kućanskih predmeta) tanjura. Najzastupljeniji su mali drveni tanjuri kao osnovni jedaći pribor kojih je u inventaru Jurja Kamenarića zapisano čak 32, a navedeni su kao 32 *taieri pizoli de legno*.³¹ Posjedovanje drvenih tanjura karakteristično je za razdoblje srednjeg vijeka u gotovo svim društvenim staležima. Međutim, zanimljivo je da je Juraj Kamenarić, uz navedene tanjure, posjedovao je šest kositrenih tanjura, od čega četiri manja upisana kao 2 *taieri de stagno e 4 taieri pizoli de stagno*.³² Određene zapadnoeuropske histori-

---

²⁷ Sarti, *Živjeti u kući*, str. 132-133.

²⁸ Ivan Pederin, Šibensko društvo u drugoj polovici XV. st., *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 37, Zadar 1995., str. 267.

²⁹ DAZd, SŠB, KV, fol. 4.

³⁰ DAZd, SŠB, KV, fol. 4.

³¹ DAZd, SŠB, KV, fol. 7.

³² DAZd, SŠB, KV, fol. 4.

ografske studije ukazuju na to kako su kositreni tanjuri bili vrlo rijetki u razdoblju prije 16. st., tako da su vjerojatno ovakvi predmeti predstavljali rijetkost i u našim krajevima.³³ Tom broju svakako treba pridodati sedam *piadena de stagno*, odnosno malih plitica, također izrađenih od kositra.³⁴ Uz spomenute plitice zvane *piadena* Juraj Kamenarić posjedovao je i trinaest nešto finijih plitica koje su se nazivale *taze*, a koje su popisane u dva navrata. Najprije se spominje deset srebrnih plitica, od kojih su tri pozlaćene, dok se u još jednom upisu spominju još tri velike pozlaćene plitice.³⁵

Činjenica kako Juraj Kamenarić posjeduje više komada kositrenog, srebrnog te pozlaćenog pribora za jelo, i to u vrijeme dok su takvi predmeti, kao što je gore navedeno, bili izuzetna rijetkost i luksuz, ukazuje na vrlo visoku razinu materijalne kulture u domovima pojedinih pripadnika elitnih slojeva u istočnojadranskim komunama.

Odmah nakon preuzimanja vlasti nad pojedinim dalmatinskim komunama, Mletačka je Republika započela provoditi određene gospodarske mjere koje su često išle na štetu dalmatinskih gradova. Takva negativna gospodarska politika posebno se izrazila u pitanju proizvodnje i distribucije dalmatinske soli, a posebice one iz paških i zadarskih solana te solana u zadarskom distriktu, što je posljedično utjecalo na gospodarsku stagnaciju Zadra u 15. stoljeću.³⁶ Pogodnosti s obzirom na proizvodnju soli u šibenskom distriktu te s obzirom na njezinu slobodnu distribuciju nakon 1412. godine, a koju je šibenska komuna dobila od Venecije, omogućile su Šibeniku gospodarski uspon.³⁷ Ako vodimo računa o važnosti soli u svakodnevnoj prehrani, bilo kao začina bilo kao sredstva za konzerviranje (dnevna doza potrošnje soli u ranomodernom razdoblju iznosila je 20 grama, što je dvostruko više nego danas), te o činjenici da su neke sredine morale naručivati sol iz mjesta udaljenih i po nekoliko tisuća kilometara,³⁸ postaje nam jasna gospodarska i strateška važnost soli, a time i značenje koje su spomenute povlastice, primjerice dopuštenje opskrbe Šibenika solju iz paških solana, imale za šibensku komunu. Prisutnost soli u svakodnevnom životu kućanstava komune koja proživljava razdoblje gospodarskog napretka, upravo zahvaljujući soli, vidljiva je i u razmatranom inventaru. Naprimjer, iako Juraj Kamenarić nije direktno povezan s trgovinom solju, on u kući posjeduje čak šest *salsiera*, odnosno posudica za sol, od kojih je jedna opisana kao posudica za držanje soli, odnosno *vn salsier da tignir sal*.³⁹ U

---

³³ Sarti, *Živjeti u kući*, str. 175.

³⁴ DAZd, SŠB, KV, fol. 4.

³⁵ DAZd, SŠB, KV, fol. 3.

³⁶ Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, str. 192.

³⁷ Na ist. mj.

³⁸ Fernand Braudel, *Strukture svakidašnjice: Materijalna civilizacija, ekonomija i kapitalizam od XV. do XVIII. stoljeća*, Zagreb 1992.

³⁹ DAZd, SŠB, KV, fol. 4'.

promatranom inventaru nalazimo i jedan *albuol grande roto da insalar carne*, odnosno veliku okruglu posudu za soljenje, odnosno konzerviranje, mesa.⁴⁰ Podatak o posjedovanju posude za soljenje mesa osobito je zanimljiv jer zrcali stanje u 15. stoljeću, a koje je razdoblje u kojem možemo govoriti o “revoluciji” usoljenog mesa proizašloj iz smanjenja konzumacije svježih mesnih obroka, a povećanja potrošnje dimljenog i usoljenog mesa u svakodnevnom životu.⁴¹

Pri spomenu posude za soljenje mesa potrebno je osvrnuti se na još tri predmeta koja su služila u pripremi hrane, a riječ je prije svega o predmetu koji je naveden kao *rampigum da picar carne*,⁴² odnosno kuki za vješanje mesa koja se vjerojatno koristila pri obradi, soljenju ili pripremi mesa za pečenje, a zatim i o, povezana s time, dva velika noža za rezanje, odnosno *do curtelli largi de curtiliere*.⁴³

Iako je pribor za jelo općenito bio vrlo rijedak u 15. st., iznenađuje nespominjanje nijedne žlice ili vilice u Kamenarićevu vlasništvu, imajući u vidu njegov visok materijalni status i činjenicu da je pokojnik među stvarima koje je uzimao u zalog imao više lijepih srebrnih žlica, o čemu će još biti riječi. S druge strane, mali broj noževa u promatranom inventaru dobara može se pripisati običaju prema kojem su ljudi gotovo do 16. st. u goste donosili svoje noževe.⁴⁴

Iako u inventaru dobara Jurja Kamenarića ne nailazimo na predmete za koje bismo mogli sa sigurnošću reći da su korišteni pri konzumaciji pića za stolom, potrebno je istaknuti jedan posebno lijep predmet. Naime, saznajemo da je Juraj Kamenarić posjedovao jedan srebrni vrč koji je u dokumentu naveden kao *vno pehar Crouato de argento*, odnosno jedan hrvatski srebrni pehar, što upućuje na pomisao da je postojalo nekoliko tipova pehara koji su kategorizirani s obzirom na podrijetlo njihove izrade.⁴⁵

3. Stolovi i pripadajući predmeti

Prehrana je u kasnosrednjovjekovnom kućanstvu bila javni čin izložen pogledima svih ukućana, ali i posjetitelja, a s druge strane trenutak izražavanja obiteljskog jedinstva u zajedničkoj intimi pred Bogom.⁴⁶ Zbog slabih materijalnih prilika, ali i ograničenosti prostora kućanstava, većina kasnosrednjovjekovnih kućanstava bila je skromnija i posjedovala je uglavnom jedan stol. Broj od šest stolova (2% ukupnog broja kućanskih predmeta) raznih vrsta u inventaru Jurja Kamenarića iznimno je vri-

---

⁴⁰ DAZd, SŠB, KV, fol. 4.

⁴¹ Braudel, *Materijalna civilizacija*, str. 206.

⁴² DAZd, SŠB, KV, fol. 4'.

⁴³ DAZd, SŠB, KV, fol. 4'.

⁴⁴ Braudel, *Materijalna civilizacija*, str. 212.

⁴⁵ DAZd, SŠB, KV, fol. 3.

⁴⁶ Sarti, *Živjeti u kući*, str. 177.

jedan i rijedak nalaz, ne samo zbog količine, već i raznovrsnosti. Najprije je naveden jedan okrugli stol, *vna tauola ronda*, s tri stolice, a u redu ispod navedena su tri stolca tronošca, od kojih je jedan bio lijepo ukrašen.⁴⁷ U kući su se nalazila i tri stola za koja je navedeno da su četvrtasti i namijenjeni jedenju, a uz njih su navedeni i stolci tronošci, odnosno *3 tauole quadre per manzar cum li so trespedi*.⁴⁸ Zanimljiv je i spomen dva velika stola, odnosno *2 tauole grande*, uz koje su navedene dvije daske od ariša (*3 tole larixi*) koje su služile kao klupe za sjedenje za tim stolovima.⁴⁹ Stolnjaci se u inventaru spominju šest puta (3% ukupnog broja kućanskih predmeta), a riječ je o vrlo lijepim i velikim primjercima. U čak je dva slučaja riječ o velikim stolnjacima koji su djelomično izrađeni od pamuka, od čega je za prvi navedeno da mu je rub izrađen od plavog pamuka i da je dužine 19 lakata, dok kod drugog nije precizirana boja, no navedeno je da je bio dužine 14 lakata.⁵⁰ Uz stolnjake je navedeno i 84 lakata za izradu manjih stolnjaka.⁵¹

4. Spavaća soba

U velikom su broju zastupljeni i razni predmeti za spavaću sobu. Tako nailazimo na deset posteljina (4% ukupnog broja kućanskih predmeta), koje se navode u paru. Potrebno je izdvojiti jedan par koji je prilično luksuzan i za današnje pojmove, a koji posebice u promatranom razdoblju naglašava visok materijalni položaj Jurja Kamenarića, a naveden je kao *vno par de lanzuoli lauoradi de seda*, odnosno par posteljina izrađenih od svile.⁵² Od svile je izrađeno i jedinih šest jastučnica koje se navode kao *6 intemele de cusineli lauorade de seda*.⁵³ Prema inventaru dobara, Juraj Kamenarić posjedovao je i više prekrivača, od čega ih je najviše navedeno kao *coltra*.⁵⁴ Među poplunima je potrebno izdvojiti dva lijepo opisana primjerka, a riječ je o jednom starom, plavo-narančastom prekrivaču⁵⁵ te o jednom grubom plavo-žutom prekriva-

⁴⁷ DAZd, SŠB, KV, fol. 4.

⁴⁸ DAZd, SŠB, KV, fol. 4'.

⁴⁹ DAZd, SŠB, KV, fol. 7'.

⁵⁰ *Item vno mantil da tauola de braza 19 cum caui de bambaso biau*, DAZd, SŠB, KV, fol. 3; *Item vno mantil da tauola cum caui lauoradi da bambaxo de braza 14*, DAZd, SŠB, KV, fol. 3. U kasnom srednjem vijeku *brachium*, odnosno lakat, imao je dvije dužinske vrijednosti, pa je u skladu s njima ovaj stolnjak mogao biti dugačak 12.9m ili 12.15m. Vidi: Robert Leljak – Josip Kolanović, *Spisi zadarskih bilježnika 4, Andrija pok. Petra iz Cantua. Bilježnički zapisi 1353.–1355.*, sv. 1 (dalje: SZB 4), Zadar 2001., str. 781.

⁵¹ *Item braza 84 de touaioli*, DAZd, SŠB, KV, 3. Budući da je vrijednost lakta u tom razdoblju bila 679.3 mm ili 639.34 mm, dužina cijele spomenute tkanine iznosi u današnjem metričkom sustavu 57.1 m ili 53.7 m. Vidi: SZB 4, str. 781.

⁵² DAZd, SŠB, KV, fol. 3.

⁵³ DAZd, SŠB, KV, fol. 3.

⁵⁴ *Coltra, cultra*, pokrivač, poplun cf. *rachinada letto*, pokrivač za krevet (*Lexicon Latinitatis*, sv. 1, str. 247).

⁵⁵ *Coltra vecchia biau et vermiglia*, DAZd, SŠB, KV, fol. 2'.

ču.⁵⁶ Prisutan je i jedan plavo-bijeli prekrivač za krevet lošije kvalitete pod nazivom *carpeta de leto bianca et biauua*.⁵⁷

Kućanski su se predmeti u kasnosrednjovjekovnom razdoblju najviše pohranjivali u kovčezima. Od 15. st. razni tipovi škrinjica i kovčega nalaze svoje mjesto u spavaćim sobama, te se u njih spremaju i odlažu prekrivači, jastuci, jastučnice, pa i odjeća.⁵⁸ Takvo stanje potvrđuje i primjer inventara dobara Jurja Kamenarića u kojem se oni pod nazivom *cappsa* spominju jedanaest puta.⁵⁹ Od jedanaest spomena škrinja, njih se čak tri spominju prilikom popisa kućanskih predmeta iz gorespomenute spavaće sobe. Pri tome treba spomenuti kako je spavaća soba imala i određenu simboličku ulogu. Naime, inventari dobara iz talijanskih gradova od kraja 14. do prve polovine 15. st. pokazuju brojne kućanske predmete, posebice škrinje, pa čak i klupe u spavaćim sobama, čime taj dio kuće privlači ukućane na okupljanje radi razgovora, rada ili molitve.⁶⁰ Nažalost, prilikom popisivanja škrinja koje su se očigledno koristile u spavaćoj sobi nemamo opis materijala od kojeg su izrađene,⁶¹ no zato ponekad saznajemo njihove boje i način ukrašavanja. Tako naprimjer nailazimo na podatak da su dvije bile obojene i izrezbarene, od čega je jedna bila narančasto-zelena (*capssa intaiada vermeia et verde*),⁶² druga ljubičasto-tamnozeleno (*capssa intaiada pauonaca et uerde scura*),⁶³ dok je za treću navedeno samo da je bila namijenjena za spremanje ženskih predmeta te izrezbarena.⁶⁴ Navodi koji se spominju u inventaru dobara Jurja Kamenarića, a kojima se precizira boja navedenih komada namještaja, u skladu su s općim europskim tijekovima kasnosrednjovjekovnog razdoblja jer, kao što pokazuju istraživanja bilježničke građe za neke druge europske regije, bojenje namještaja, pa tako i kovčega i škrinji, nadomješteno je isključivo lakiranjem tek u 16. stoljeću.⁶⁵ Među materijalnim predmetima koji su služili za pohranu osobnih stvari iz spavaće sobe, u domaćinstvu Jurja Kamenarića nalazimo i dva lijepa primjerka velikih kovčega za čuvanje platna,

⁵⁶ *Coltra biauua et zala frusta*, DAZd, SŠB, KV, fol. 2'.

⁵⁷ DAZd, SŠB, KV, fol. 2'.

⁵⁸ Sarti, *Živjeti u kući*, str. 139.

⁵⁹ *Capsa*, f. škrinja, mali kovčeg, mali ormar (*Lexicon Latinitatis*, sv. 1. str. 175).

⁶⁰ Charles de la Roncière, Tuscan Notables on the Eve of the Renaissance, *A History of Private Life. Revelations of the Medieval World*, sv. 2, ur. Philippe Ariès i Georges Duby, Cambridge Massachusetts – London 2003., str. 187.

⁶¹ Vrela iz drugih istočnojadranskih komuna tog razdoblja jasno ukazuju na činjenicu kako su gotovo svi tipovi kovčega i škrinja bili izrađivani od drveta. Vidi npr.: Goran Budeč, Materijalni predmeti labinskog stanovništva u razdoblju od 1525. do 1550. godine, *Historijski Zbornik*, god. 62, br. 2, Zagreb 2009., str. 33.

⁶² DAZd, SŠB, KV, fol. 2'.

⁶³ DAZd, SŠB, KV, fol. 2'.

⁶⁴ DAZd, SŠB, KV, fol. 2'.

⁶⁵ Braudel, *Materijalna civilizacija*, str. 323.

odnosno jedan *cofano grando de drapi*⁶⁶ te jednu *cassa de drapi*, odnosno još jednu škrinju za čuvanje platna.⁶⁷

U razdoblju razvijenog i kasnog srednjeg vijeka krevet još uvijek nije imao reprezentativnu ulogu u komunalnom domaćinstvu, odnosno nije spadao u grupu kućanskih predmeta za koje su vlasnici željeli da se ističu bilo svojom vrijednošću bilo svojim luksuznim izgledom.⁶⁸ No, u 15. st. krevet, posebice u domovima pripadnika bogatijih društvenih slojeva, počinje predstavljati elementarni, ali istovremeno i reprezentativni dio namještaja.⁶⁹ Čak se može reći da je od navedenog razdoblja, u većini slučajeva, krevet zapravo predstavljao prvu investiciju novopečenog para u svoju zajednicu.⁷⁰ Ono što je posebice zanimljivo u inventaru dobara Jurja Kamenarića jest činjenica kako se ne spominje bračni krevet, koji je, kako pokazuju kasnosrednjovjekovni istočnojadranski ugovori o mirazu, u brak gotovo uvijek unosila mladenka kao dio svojega miraza.⁷¹ No ipak, u inventaru dobara Jurja Kamenarića nailazimo na jedan, pomalo neuobičajen, spomen kreveta. Naime, upis koji bilježnik Karatus Vitale zapisuje kao *[v]no leto de piuma piccolo*, odnosno jedan maleni perjani krevet, vrlo se vjerojatno odnosi na krevetić koji je pripadao nekome od njegove djece.⁷² Bez obzira na činjenicu kako se u samom inventaru ne spominje bračni krevet, o čemu je ranije bilo riječi, upravo spomen dječjeg krevetića ukazuje na prilično visok životni standard obitelji Kamenarić.

III.b. Odjeća u vlasništvu Jurja Kamenarića

Raščlamba inventara dobara Jurja Kamenarića ukazuje nam na to da je on, u vrijeme smrti 1451. godine, posjedovao čak 126 odjevnih predmeta, što čini čak 28% ukupnog broja materijalnih predmeta upisanih u inventaru dobara (vidi grafikon 3). Činjenica da odjevni predmeti čine gotovo trećinu svih materijalnih predmeta u vlasništvu Jurja Kamenarića još jednom potvrđuje u europskoj medievistici davno prihvaćenu tezu, da su pripadnici komunalnog patricijata bili nositelji raznih oblika pomodnih kretanja, pa tako i vezano uz kulturu odijevanja, u onovremenim komunalnim društvima. Naime, iako inventari pojedinih pripadnika nižih društvenih slojeva, kao što je to već poznati slučaj zadarskog sukna Mihovila,⁷³ ukazuju na tendenciju pripadnika navedenih

⁶⁶ DAZd, SŠB, KV, fol. 2.

⁶⁷ DAZd, SŠB, KV, fol. 3'.

⁶⁸ Roncière, *Tuscan Notables*, str. 184; Sarti, *Živjeti u kući*, str. 139.

⁶⁹ Na ist. mj.

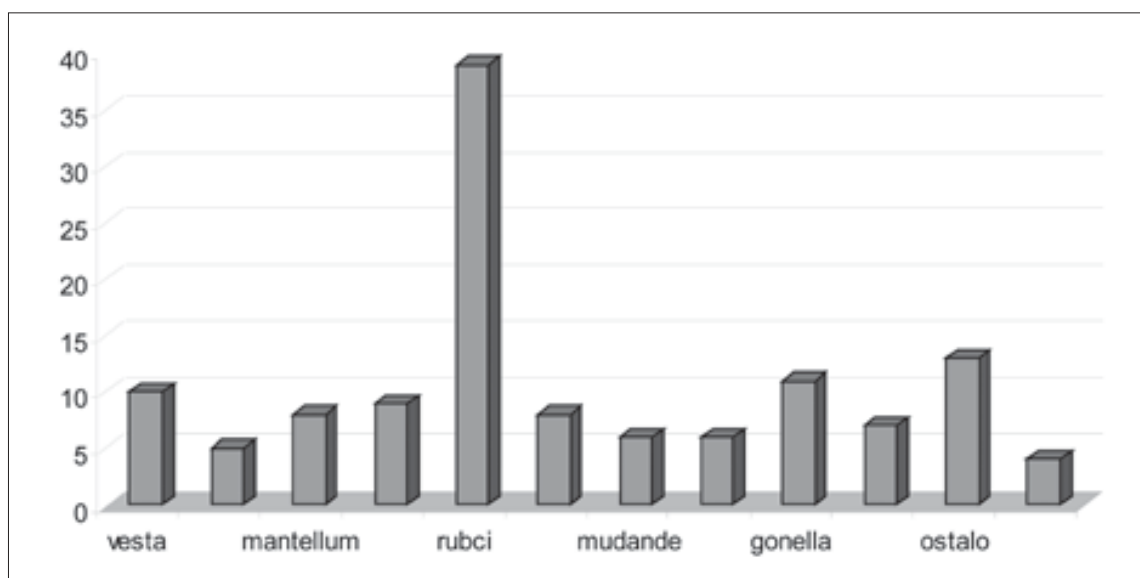
⁷⁰ Na ist. mj.

⁷¹ Uostalom, isti je običaj, kao što pokazuju istraživanja stranih povjesničara, bio prisutan i u mnogim kasnosrednjovjekovnim talijanskim komunama, ali i u drugim europskim gradovima. Sarti, *Živjeti u kući*, str. 53.

⁷² DAZd, SŠB, KV, fol. 3'.

⁷³ Jakov Stipišić, *Inventar dobara Mihovila sukna pokojnog Petra iz godine 1385.*, Zadar 2000.

društvenih slojeva prema praćenju pomodnih kulturnih, intelektualnih, materijalnih i drugih kretanja, ipak valja istaknuti kako se u takvim slučajevima radilo o vrlo rijetkim primjerima koji se ne mogu promatrati kao dio šireg društvenog procesa. Tako se u Jurjevu inventaru za devetnaest predmeta precizirano navodi da se radi o muškim (koji se ponekad navode kao *da homo*), dok je za četrdeset i šest predmeta navedeno da je riječ o ženskim odjevnim predmetima. Među spomenutim ženskim odjevnim predmetima (koji se navode kao *da dona*) uglavnom je riječ o raznim rupcima, maramama, haljinama i pojasi. Ti brožani podaci, prema kojima se jasno razlikuju muški i ženski odjevni predmeti, nadalje upućuju na zaključak da su dominantni nositelji pomodnih kretanja, prije svega s obzirom na odijevanje, bile žene bogatih patricija.

Grafikon 3. Odjeća Jurja Kamenarića u inventaru iz 1451. godine

1. Rupci i marame

U Jurjevu inventaru dobara nailazimo na tri tipa rubaca i marama koji se spominju pod nekoliko naziva: *cauezo* (12 spomena), *fazol* (10 spomena) i *fazuol da cauo* (17 spomena). Navedeni predmeti ukupno čine 31% svih odjevnih predmeta. Što se običnih rubaca (*fazol*) tiče, vrlo je lijep upis u kojemu se spominju tri velika rupca izrađena od svile i zlata, a bilježnik ih opisuje kao *fazoli largi lauoradi de seda e doro*,⁷⁴ što znači kako je vjerojatno riječ o svilenim rupcima isprepletenim zlatnim nitima ili, što je manje vjerojatno, da su bili ukrašeni zlatnim nakitom. Spomenutih sedamnaest rubaca za koje se izričito kaže kako služe kao pokrivalo za glavu (*fazuoli da cauo*) navodi se u samo dva upisa. Riječ je o devet crnih i narančastih svilenih rubaca

⁷⁴ DAZd, SŠB, KV, fol. 3.

za glavu⁷⁵ te osam sličnih, ali grubljih, narančastih i crnih rubaca od svile.⁷⁶ *Cauezo* (*cavezzo*)⁷⁷ ili *cavecium*⁷⁸ poseban je tip marame koja se nosila oko vrata kao ukras. U proučavanom popisu dobara uz navedene je marame upisana boja i veličina predmeta u šibenskim laktima uz iznimku po jednog predmeta za podatak o boji i jednog za podatak o dužini. Tako doznajemo da je prosječna dužina popisanih marama bila dva šibenska lakta (1.2 m), materijal obično sukno zvano *pannus* koje je u jednom slučaju detaljnije opisano kao *pannus altus*, odnosno sukno visoke kakvoće, a jednom kao *pannus turchinus*, odnosno tursko sukno.⁷⁹ Česta boja je bila zelena koja se spominje četiri puta, a prisutne su još i plava (3 spomena) te ljubičasta, ružičasta, crna i bijela, koje se spominju jednom.⁸⁰

2. Halje, haljine i ogrtači

Ženske haljine, koje se u kasnosrednjovjekovnim šibenskim bilježničkim spisima pojavljuju pod nazivom *gonella*,⁸¹ nalazimo u jedanaest upisa. Od toga se u čak devet upisa navode njihove boje. Posebno lijep primjer predstavlja jedna haljina za koju je navedeno da je izrađena od grimiznog baršuna i ukrašena s 39 bisernih gumbi, a koja je najvjerojatnije pripadala Jurjevoj ženi ili možda majci.⁸² No u istom inventaru nailazimo i na skromnije komade ove vrste odjeće. Tako se naprimjer spominje *vna gonela biauua de griso*, odnosno jedna plava haljina od grubog sukna.⁸³

⁷⁵ *9 fazuoli da cauo lauoradi cum seda negra et vermeia*, DAZd, SŠB, KV, fol. 3.

⁷⁶ *8 altri fazuoli da cauo lauoradi cum seda negra et vermeia frusti*, DAZd, SŠB, KV, fol. 3.

⁷⁷ Prema Boerijevu rječniku *Dizionario del dialetto Veneziano*, riječ *cavezzo* u mletačkom dijalektu označavala je suvremeni pojam *collare*, odnosno ovratnik (str. 154). Vidi i: *Lexicon Latinitatis*, sv. 1, str. 241.

⁷⁸ *Lexicon Latinitatis Medii Aevi* definira pojam *cavecium* (n.) kao *panni pars*, odnosno dio sukna, što jasno ukazuje na to kako se radi, naravno ovisno o kontekstu u kojem se pojavljuje unutar nekog dokumenta, o zasebnom odjevnom predmetu, u ovom slučaju marami (str. 198).

⁷⁹ *Vno cauezo de pano alto biauua braza vno et 1° 4^e; Vno cauezo de pano Turchino bergamasco braza 2 et 2 4°*, DAZd, SŠB, KV, fol. 7.

⁸⁰ DAZd, SŠB, KV, fol. 7.

⁸¹ Pojam *gonella* imao je različita značenja tijekom srednjeg i ranog novog vijeka, što je primarno ovisilo o sadržaju dokumenta, pa je i u rječnicima srednjovjekovnog latiniteta bio i različito definiran, ali je karakteristično kako on taj pojam uvijek povezuje s više ili manje sličnim ženskim odjevnim predmetom koji je ponekad mogao biti ukrašen, a ponekad podstavljen krznom ili kožom zbog hladnoće, ali je ponekad mogao biti i vrlo skromna i obična ženska tunika. Dakle, nema sumnje da je u kasnom srednjem vijeku, iz kojeg Du Cange upravo i donosi primjere u svom rječniku, *gonella* uvijek označavala ženske haljine koje su se razlikovale od s obzirom na socijalni i društveni status njihovih vlasnica. Carolus Du Fresne Du Cange, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, Tomus quartus, Paris 1938., str. 86. Iako se u *Lexicon latinitatis Medii Aevi Iugoslaviae* za pojam *gonella* (*gonela*, *gonella*, *gunela*, f.) uglavnom preuzima spomenuto Du Cangeovo objašnjenje, pa se kaže da je to *vestis species* i *cyclas*, prijevod koji autori donose (vrsta odjeće, odnosno ogrtač) čini se nepotpun i površan (*Lexicon Latinitatis*, sv. 1, str. 513).

⁸² *Vna gonela de viludo carmexin cum botoni de perle 39*, DAZd, SŠB, KV, fol. 3'.

⁸³ DAZd, SŠB, KV, fol. 7.

Halje, koje se pojavljuju pod pojmom *vesta*, čine 8% ukupnog broja odjevnih predmeta u inventaru dobara Jurja Kamenarića (ukupno 10 komada). Riječ je o odjevnom predmetu koji su podjednako nosili i muškarci i žene, a često je bio bez rukava koji su se mogli naknadno, po potrebi, prišiti ili prikopčati. Postojanje rukava na halji vrlo je često bilježeno (npr. *vesta negra dopia cum manege aburato frusta*, odnosno jedna stara crna halja s istrošenim rukavima).⁸⁴ Kao i kod nekih drugih odjevnih predmeta, rukavi na haljama mogli su se dodavati ili skidati, a neki su rukavi, za razliku od gore navedenog primjera, bili finije izrade te ponekad čak i ukrašeni, čime su predstavljali i simbol pripadnosti komunalnoj eliti. Od deset spomenutih halja u inventaru dobara Jurja Kamenarića za njih pet izričito je navedeno da su bile za muškarce. Za čak osam halja je navedeno kako su bile djelomično podstavljene krznom i kožom. Činjenica da je od spomenutih deset halja njih čak šest pripadalo samom Jurju Kamenariću, kao i podatak da su, iako izrađene uglavnom od grubog sukna, sve bile podstavljene kožom ili krznom, ponovno ukazuje na činjenicu kako je Juraj Kamenarić pripadao visokom komunalnom društvenom staležu. Nažalost, margine na tim folijama ovog dokumenta oštećene su, pa tako za vrste krzna i kože doznajemo za samo četiri halje. Saznajemo dakle za jedan lijep primjer muške ljubičaste halje podstavljen i ukrašen krznom kune bjelice, koji je naveden kao *vesta de homo da paonazo fodra da fuine*,⁸⁵ dok upis u kojem se spominje jedna tamnozeleno halja, djelomično podstavljena i ukrašena janjećom kožom, ima nečitku marginu, pa nažalost, ne saznajemo za drugu vrstu materijala, iako je jasno kako je riječ o nekoj drugoj vrsti krzna ili kože.⁸⁶ Iako uzorak boje halja, kao i uostalom i ostale odjeće, nije dovoljno velik za detaljnije analize, potrebno je istaknuti kako je od šest navedenih boja halja crna zastupljena sa četiri upisa. Medievistička istraživanja za neke druge gradove kasnosrednjovjekovne Europe, kao i vizualni izvori tog razdoblja (uglavnom sakralne slike), pokazuju da je crna boja kod odjevnih predmeta tog razdoblja bila najzastupljenija.⁸⁷

Ogrtači, nošeni povrh odjeće, pojavljuju se pod pojmovima *mantellum*⁸⁸ (6.25% ili 8 komada ukupnog broja odjevnih predmeta) i *guarnaza* (7 spomena

⁸⁴ DAZd, SŠB, KV, fol. 2'.

⁸⁵ DAZd, SŠB, KV, fol. 2.

⁸⁶ *Item vna vesta verde scura fodra parte de agneline et* [oštećena margina], DAZd, SŠB, KV, fol. 2.

⁸⁷ Tako je u kasnosrednjovjekovnom i renesansnom Beču najzastupljenija boja odjeće bila crna ili smeđa. Urs Martin Zahnd, *Spätmittelalterliche Bürgertestamente als Quellen zu Realienkunde und Sozialgeschichte, Mitteilungen des Institut für Österreichische Geschichtsforschung*, god. 96, br. 1-2, München 1988., str. 64. U 15. stoljetnom gradu Sopronu najzastupljenija boja odjeće bila je crna. Katalin Szende, 'es sey wenig, groß oder kchlain'. Besonderheiten und Unterschiede in der materiellen Kultur der Einwohnerschaft der königlichen Freistädte Preßburg und Ödenburg (1450–1490), *Alltag und materielle Kultur im mittelalterlichen Ungarn, Medium Aevum Quotidianum*, knj. 22, ur. András Kubinyi – József Laszlovsky, Krems am Donau 1991., str. 111-113.

⁸⁸ *Mantellum*, n. ogrtač (*Lexicon Latinitatis*, sv. 1, str. 695). Duga, ponekad krznom podstavljena, kabanica ili ogrtač koji su podjednako nosile i svjetovne i crkvene osobe (Du Cange, sv. 5, str. 236).

ili 5.75%).⁸⁹ Riječ je o vrlo sličnim tipovima odjevnih predmeta, točnije ogrtačima nošenima preko ostale odjeće za očuvanje tjelesne topline prilikom lošeg vremena ili putovanja. Iako inventar dobara Jurja Kamenarića spominje nekoliko ogrtača od crnog sukna, poput jednog navedenog kao *vno mantello de pano nigro*⁹⁰ ili jedne kabanice navedene kao *vna mantellina negra de pano*,⁹¹ posebno su nam zanimljivi oni luksuzniji ogrtači ukrašeni krznom. Tako saznajemo da se između ostalih ogrtača u proučavanom inventaru dobara nalazi jedna plava kabanica ukrašena lasičjim krznom.⁹² Nešto deblji ogrtači navođeni pod pojmom *guarnaza* ili *varnaza* imaju još i ljepše opise, pa tako saznajemo da je Juraj Kamenarić posjedovao jedan grimizni ogrtač ukrašen krznom raznih životinja i jednom niskom bisera koji se navodi kao *varnaza do carmexin cum fodra de varo et cum vna busto de perle*.⁹³

Uz razne tipove ogrtača usko su povezani i razni tipovi kukuljica i kapuljača koji se u promatranom inventaru pod nazivom *capuzo* i *capuzeto da puti* spominju pet puta. U proučavanom dokumentu navođene su boje za svakog od njih, pa tako saznajemo da je Juraj Kamenarić posjedovao po jednu ljubičastu, crnu i tamnozelenu kukuljicu. Posebno je zanimljiv upis u kojem se dvije dječje kapuljače navode s detaljnim opisom te tako saznajemo da je Juraj Kamenarić posjedovao zelenu i narančastu dječju kapuljaču, a navedeno je da su bile izrađene od grubog materijala.⁹⁴

3. Prsluci, pojasi, košulje, donje rublje i čarape

Prsluk, odnosno *zupon*, predmet je koji je zbog svoje široke rasprostranjenosti među pripadnicima svih slojeva komunalnog društva zastupljen u različitim oblicima s obzirom na materijal i način izrade (s rukavima i bez njih).⁹⁵ U inventaru Jurja Kamenarića taj se odjevni predmet spominje devet puta, od najfinijih primjeraka, poput baršunastih s velikim rukavima⁹⁶ ili damasta,⁹⁷ do onih nešto neuglednijih crne⁹⁸ i ljubičaste boje.⁹⁹

⁸⁹ *Guarnachia, guarnaçia, guarnactia, guarnazia, gurnaca, f. vestis superioris species: toga, vestis talaris: vrsta gornjeg odijela, ogrtač, vunena kabanica, dugačka haljina (Lexicon Latinitatis, sv. 1, str. 525; Du Cange, sv. 5, str. 131).*

⁹⁰ DAZd, SŠB, KV, fol. 2.

⁹¹ DAZd, SŠB, KV, fol. 2.

⁹² *Vna mantellina biaua de pano fodra de panze de grii, DAZd, SŠB, KV, fol. 2'.*

⁹³ DAZd, SŠB, KV, fol. 3'.

⁹⁴ *Item do capuzeti da puti, vno verde, elaltro vermeio frusto [oštećena margina], DAZd, SŠB, KV, fol. 2.*

⁹⁵ *Zupponus, subst., m. (tal. giubbone), mali prsluk župica (Lexicon Latinitatis, sv. 2, str. 1294).*

⁹⁶ *Item vno zupon de carmexin cum manege large, DAZd, SŠB, KV, fol. 2'.*

⁹⁷ *Item vno zupon de damascin baratan, DAZd, SŠB, KV, fol. 2'.*

⁹⁸ *Item vno zupon de serdato, DAZd, SŠB, KV, fol. 2'.*

⁹⁹ *Item vno zupon de pauonazo vecchio, DAZd, SŠB, KV, fol. 2'.*

Pojasi se u promatranom inventaru dobara pod nazivom *centum* ili *çento* spominju šest puta, od čega je za dva navedeno da su za žene (*da dona*), a za jedan da je za muškarce (*da homo*). Za pet pojasa navedeno je da su ukrašeni srebrom, dok je za jedan navedeno da je baršunast.¹⁰⁰

Košulje se u promatranom inventaru dobara spominju samo osam puta, i to zajednički upisane sa šest pari gaća kao *8 camise de homo et 6 par de muande*, bez spominjanja boje i materijala,¹⁰¹ a potrebno je spomenuti i četiri para starih crnih čarapa.¹⁰²

III.c. Oružje i popratni vojni pribor u vlasništvu Jurja Kamenarića

Juraj Kamenarić u svojem je vlasništvu imao i razmjerno veliku kolekciju oružja i popratnog vojnog pribora.¹⁰³ Iako od samog početka procesa tzv. demokratizacije sastavljanja privatno-pravnih isprava spomeni oružja u ispravama poput oporuka, inventara dobara, trgovačkih ugovora i sličnog nisu rijetkost, ipak je tako velika količina oružja i pripadajuće ratne opreme na prvi pogled prilično iznenađujuća za jednog pripadnika komunalnog patricijata. No, znajući za opće političke i vojne prilike u zaleđu Dalmacije, kao i u samim komunama, a osobito na prostoru od Zadra do Splita, a koje su bile obično određene snažnim osmanlijskim pristiskom, osobito od sredine 15. st., posjedovanje većeg broja raznovrsnog oružja, oklopa i drugih vojnih predmeta ne treba čuditi. Ono što je posebno zanimljivo za ovaj rad jest činjenica da su izvršitelji i bilježnik relativno detaljno opisali mačeve, pa tako saznajemo da su od osam komada mačeva u inventaru dobara Jurja Kamenarića tri opisana kao željezni mačevi, odnosno *tre spedi de ferro*,¹⁰⁴ dok za ostale imamo čak i detaljnije opise. Saznajemo da je posjedovao i neke oskudnije primjerke, točnije tri stara mača, od čega jedan oštećen i bez korica.¹⁰⁵ Posebno je lijep upis u kojem se navode *vna spada granda et vno fachin cum uagina verde*, odnosno jedan veliki mač i sablja sa zelenim koricama.¹⁰⁶ Potrebno je spomenuti kako se većina oružja, pa tako i mačeva, u promatranom inventaru dobara nalazi popisana na foliji 4. Razlog tome valja tražiti u činjenici da se većina oružja i popratnog vojnog pribora nalazila u istoj prostoriji; jedan od razloga jest i u uobičajenoj bilježničkoj praksi da se predmeti slične ili istovjetne namjene u inventarima vrlo često spominju grupirano, odnosno u logičkim

¹⁰⁰ DAZd, SŠB, KV, fol. 3'.

¹⁰¹ DAZd, SŠB, KV, fol. 3.

¹⁰² [oštećena margina] *quatro para de calçe negro vechie trai qual uno solado*, DAZd, SŠB, KV, fol. 2'.

¹⁰³ Dio oružja i vojne opreme naveden je u radu: Vladimir Brnardić, Naoružanje šibenske vojne posade sredinom 15. stoljeća, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 26, Zagreb 2008., str. 68.

¹⁰⁴ DAZd, SŠB, KV, fol. 4.

¹⁰⁵ *Item 3 spade vechie et vna squarça senza vagina*, DAZd, SŠB, KV, fol. 4.

¹⁰⁶ DAZd, SŠB, KV, fol. 4.

skupinama, vjerojatno zbog lakše inventarizacije i urednosti te vrste dokumenata. Manji broj primjeraka oružja nalazimo i na foliji 7. Tako je Juraj Kamenarić u nekoj drugoj prostoriji čuvao još jedan veliki mač¹⁰⁷ koji se najvjerojatnije nalazio zajedno s dva lijepo opisana primjerka noževa sa zelenim koricama, svaki ukrašen srebrom na tri mjesta.¹⁰⁸ Vrlo je zanimljiva i činjenica kako je Juraj Kamenarić posjedovao čak tri samostrela, od čega jedan stariji sa svom pripadajućom opremom za napinjanje i veretonima, odnosno kratkim strelicama za samostrel koje su imale težak željezni vrh i bile su četverokutnog ili oblog profila.¹⁰⁹ S obzirom na to da se uz samostrele navodi i oprema za napinjanje možemo ustvrditi da su se u inventaru Jurja Kamenarića nalazila barem jedna *balestra de molinello*, odnosno velik i prodoran tip samostrela na kojemu se zapinjanje tetive vršilo pomoću "malog mlina" koji se u dokumentima nazivao *molinello*.¹¹⁰ Nadalje, saznajemo da je uz spomenute samostrele Juraj Kamenarić posjedovao još jedan okvir samostrela koji se navodi zajedno sa četiri štita te jednim lukom kao *4 targete, vno carcasso da zogar da balestra e vno de archo*.¹¹¹ Uz četiri štita nalazimo još zaštitne opreme kao npr. dvije kožne navlake za kacigu te jedan prsni oklop,¹¹² nakon čega je upisano šest kopalja bez motke.¹¹³

III.d. Nakit u vlasništvu Jurja Kamenarića

Među materijalnim predmetima koje je u trenutku smrti posjedovao Juraj Kamenarić, jednu od vrijednijih skupina činilo je četrnaest komada nakita (3% ukupnog broja materijalnih predmeta). Općenito je u razdoblju 13. i 14. st. nakit često bio ukrašen biserjem, a nešto rjeđe dragim kamenjem, i to uglavnom safirima i granitima, dok se broj dragog kamenja povećava u 15. stoljeću.¹¹⁴ Među upisima u kojima se spominje nakit svakako je potrebno izdvojiti onaj u kojemu nalazimo *5 aneli doro zoe, 2 safini, vna perla, i 2 ochieri verdi* [oštećena margina], odnosno pet zlatnih prstena

¹⁰⁷ *Spada granda*, DAZd, SŠB, KV, fol. 7.

¹⁰⁸ *Par de cortillini cum vna vagina verde varnidi de argento in 3 luogi*, DAZd, SŠB, KV, fol. 7.

¹⁰⁹ *Veretoni: strjelice, kratke sa teškim čeličnim vrhom*. Vidi: *Zadarski statut: sa svim reformacijama, odnosno novim uredbama donesenima do godine 1563.*, prir. Josip Kolanović i Mate Križman, Zadar 1992., str. 762. O šibenskim veretonima vidi više u: Tomislav Aralica, *Inventar oružja i vojne opreme u Šibenskom kaštelu i kulama 1441. g.*, Drniš 2008., str. 29. Navedeni samostreli i pripadajuća oprema za napinjanje i streljivo navedeni su u dva različita upisa, pa su tako najprije navedeni sami samostreli kao *2 balestre cum couerte de choro et vna vecchia senza couerta*, dok su pripadajuća oprema i streljivo navedeni odmah u upisu ispod, i to kao *3 molinelli de balestra e 3 charchassi vecchi da balestra cum veretoni; 3 manete da tuar ballestra*, DAZd, SŠB, KV, fol. 4.

¹¹⁰ Aralica, *Inventar oružja*, str. 25.

¹¹¹ DAZd, SŠB, KV, fol. 4.

¹¹² *2 chazite cum barbute e vno petoral de sfornido*, DAZd, SŠB, KV, fol. 4.

¹¹³ *6 lanze depente*, DAZd, SŠB, KV, fol. 4.

¹¹⁴ Ivna Anzulović, Nakit na zadarskom području u povijesnim izvorima od 13. do konca 16. stoljeća, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 48, Zadar 2006., str. 200.

s dragim kamenjem, od čega dva sa safirom, jedan s biserom te dva zelena pečatnjaka.¹¹⁵ Iako nije navedeno ostalo prstenje, kasnije u dokumentu saznajemo da je pokojnik posjedovao i još jedan bijeli dragi kamen za prsten.¹¹⁶ Ženske biserne ogrlice spominju se u dva upisa, i to jedna manja kao *vno fil de perle menude*¹¹⁷ te jedna ženska ogrlica koja je još detaljnije opisana, no oštećena margina onemogućava daljnje spoznaje o njezinu izgledu.¹¹⁸ Biseri se u nakitu spominju na još jednom mjestu. Naime, među nakitom su navedene i dvije baršunaste ženske ukosnice, jedna narančasta, a druga crna, uz koje je vezan još jedan upis što se odnosi na bisere kao drago kamenje koje se moglo umetati u spomenute ukosnice.¹¹⁹ Sličan nakit, odnosno srebrne ukrasne vrpce za kosu, spominje se jednom, i to kao par de *cortilini da dona guarnedi de argento*.¹²⁰ Naposljetku, u inventaru nalazimo jedan par naušnica jednostavno naveden kao *par de cercelli* te jednu manju staru plavu kutijicu izrađenu od zlata, koja je vjerojatno služila za pohranu nakita, ali koja se zbog svoje lijepe izrade i sama može svrstati u nakit.¹²¹

III.e. Liturgijski predmeti u vlasništvu Jurja Kamenarića

Prema razmatranom inventaru dobara, u vrijeme svoje smrti 1451. g. Juraj Kamenarić posjedovao je osam liturgijskih predmeta, točnije tri ikone i pet krunica (2% ukupnog broja materijalnih predmeta). Materijal izrade spomenut je za tri krunice, a riječ je o jantaru, koraljima i srebru.¹²² Upotreba navedenih materijala karakteristična je u izradi krunica u razdoblju 15. st. za pripadnike bogatijih komunalnih slojeva¹²³ Inače, to su bili prilično uobičajeni materijali od kojih su izrađivane krunice (ružariji) bogatih građana i patricija. Siromašni su stanovnici, u vrijeme velikog procvata pobožnosti ružarija, najčešće posjedovali skromnije, drvene krunice. Boja je, naravno, ovisila o materijalu, a poznata je za tri krunice, i to dva puta žuta i jednom crna.¹²⁴ Nažalost, samo jedan upis otkriva nam obje kategorije, dakle i materijal i boju izrade, a riječ je o žutoj jantarnoj krunici, odnosno *par de paternostri zali de ambro*.¹²⁵ Svakako najljepši primjerak upisan je kao *par de*

---

¹¹⁵ DAZd, SŠB, KV, fol. 3.

¹¹⁶ DAZd, SŠB, KV, fol. 3.

¹¹⁷ DAZd, SŠB, KV, fol. 6'.

¹¹⁸ *Item vn fil da dona de perle...* [oštećena margina], DAZd, SŠB, KV, fol. 3.

¹¹⁹ DAZd, SŠB, KV, fol. 3'.

¹²⁰ DAZd, SŠB, KV, fol. 3'.

¹²¹ [oštećena margina] *...na cortura biaua uechia lauorada doro*, DAZd, SŠB, KV, fol. 3'.

¹²² DAZd, SŠB, KV, fol. 3; DAZd, SŠB, KV, fol. 6.

¹²³ Anzulović, *Nakit na zadarskom području*, str. 200.

¹²⁴ DAZd, SŠB, KV, fol. 6.

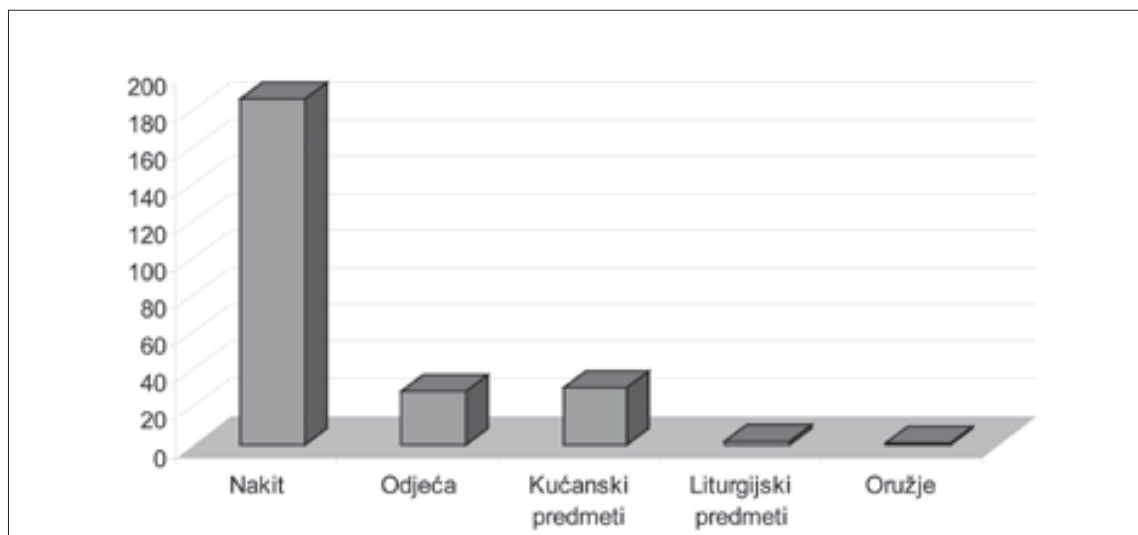
¹²⁵ DAZd, SŠB, KV, fol. 6.

paternostri negri menudi cum 40 croxete piccole, odnosno jedna manja crna krunica sa 40 malih križića.¹²⁶

Navedene tri ikone nisu detaljnije opisivane i njihov sakralni sadržaj, nažalost, nije naveden, no za jednu ipak saznajemo da se nalazila u spavaćoj sobi te joj je okvir bio izrađen od zlata i ukrašen.¹²⁷ No, nema sumnje da je ikonografski sadržaj na njezima bio naslikan na drvetu te da su spomenute slike predstavljale mjesto privatne i intimne obiteljske pobožnosti.

IV. Založeni predmeti u inventaru Jurja Kamenarića

O bogatstvu šibenskog patricija Jurja Kamenarića, uz materijalne predmete koje je posjedovao, svjedoči i velik broj zaloga koje je primao od stanovnika šibenske komune, sukladno komunalnim odredbama o posudbama novca i zalozima.¹²⁸ U promatranom inventaru dobara, u cjelini koju je bilježnik uobičajeno nazvao *Pigni*, nalazimo čak 248 založena materijalna predmeta, a možemo ih podijeliti u nekoliko osnovnih kategorija¹²⁹ (vidi grafikon 4).

Grafikon 4. Založeni materijalni predmeti spomenuti u inventaru Jurja Kamenarića iz 1451. godine

¹²⁶ DAZd, SŠB, KV, fol. 6.

¹²⁷ *Anchonea in camera de soto lauorada doro et intaiada*, DAZd, SŠB, KV, fol. 2.

¹²⁸ Problematika posudbe novca i zalaganja detaljno je obrađena u pojedinim glavama šibenskog statuta. Vidi: *Knjiga statuta*, knj. IV, str. 118-150.

¹²⁹ Cjelina koju popisivač naziva *Pigni* počinje na foliji 4', a nastavlja se do 8', gdje počinju *Bona stabila*, iako su u međuvremenu popisane posudbe novca, ali i brojni drugi predmeti koji su pripadali osobno Jurju Kamenariću.

Ukupna vrijednost svih založenih materijalnih predmeta jest 186.5 dukata.¹³⁰ Pri tome valja napomenuti da je u devet upisa samo navedeno da je riječ o zalogu bez navođenja posuđene svote novca, dok je u čak šesnaest upisa, nažalost, oštećena margina. Tako saznajemo koje je vrste založeni materijalni predmet te ime i prezime dužnika, no ne i novčanu vrijednost založenog predmeta. Sve to jasno ukazuje na to da je vrijednost založenih predmeta u inventaru dobara Jurja Kamenarića bila znatno veća nego što to ukazuju nepotpuni podatci iz samog inventara, pa se sa sigurnošću može reći da se radilo o ukupnoj svoti većoj od 200 dukata. Prema popisu zaloga vidljivo je da je Juraj Kamenarić u zalog uzimao predmete od pripadnika svih slojeva komunalnog društva. Tako se kao osobe koje su kod njega zalagale predmete nalaze primjerice i pripadnici komunalnog patricijata koji su u pravilu davali najvrijednije predmete u zalog, poput Florija Zavorovića, koji je, u nekoliko navrata, založio srebrne kopčice, ukrašene korice mača, srebrne plitice, naušnicu i gumbiće u vrijednosti 48.5 dukata¹³¹ ili Daniela *de Doymo*, koji je založio bisere i srebrne kopčice u vrijednosti 15 dukata.¹³² Kao dužnici često se spominju i razni obrtnici, od skromnih domaćih krojača, drvodjelja i ribara do kožara i brijača, odnosno ranarnika.

Kao i u slučaju pripadnika patricijata, neki se obrtnici više puta zadužuju kod Jurja Kamenarića. Tako je Marco *sartor*, odnosno krojač, najprije založio naušnicu za svotu od 12 solida, a potom još jedan sličan par naušnica čija nam vrijednost, nažalost, nije poznata zbog oštećene margine. No, kako materijal izrade nije pobliže opisan, možemo pretpostaviti da nisu bile velike vrijednosti.¹³³ Šibenski kožar koji se navodi kao Grgur *pilizer* čak je tri puta zalagao nakit, pa tako saznajemo da je najprije za otprilike pola dukata založio sedam srebrnih prstena,¹³⁴ a nakon toga založio je još jedan sličan prsten nepoznate vrijednosti.¹³⁵

Promatramo li profesije dužnika, zanimljivo je istaknuti kako je Juraj Kamenarić bio i vjerovnik, odnosno posudio je novac jednom pripadniku gradske vojne posade, koji je založio jedan srebrni prsten.¹³⁶ Iako nam oštećena margina i u ovom slučaju ne dozvoljava iščitavanje vrijednosti založenog predmeta, ipak saznajemo da je dužnik bio *vno soldado da le porte*, što nam otkriva nekoliko zanimljivih podataka o toj osobi. Naime, iako je mletačka vojna posada u Šibeniku bila smještena na četiri mjesta, jedina vrata pod vojnom stražom bila su *porta de terra ferma*, odnosno kopnena vrata,

¹³⁰ U radu je preračunavanje novčanih jedinica vršeno prema: Zlatko Herkov, *Grada za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske*, sv. 1, Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knj. 48, Zagreb 1956., str. 365.

¹³¹ DAZd, SŠB, KV, fol. 7.

¹³² DAZd, SŠB, KV, fol. 4'.

¹³³ DAZd, SŠB, KV, fol. 5.

¹³⁴ *7 aneli d'argento pegno de Grigor pilizer per librarum 2 solidos 20*, DAZd, SŠB, KV, fol. 5.

¹³⁵ U upisu u kojem je naveden *anelo de argento pegno de Grigor pillizer* oštećena margina onemogućuje nam uvid u novčanu vrijednost zaloga (DAZd, SŠB, KV, fol. 5).

¹³⁶ *Vno anelo de argento pegno de vno soldado da le porte*, DAZd, SŠB, KV, fol. 5'.

te tako možemo zaključiti da je navedeni dužnik bio jedan od mletačkih vojnika iz posade koja je čuvala ta vrata.¹³⁷ Ne čudi što su se pripadnici vojne posade tako zaduživali s obzirom na činjenicu da su poznati slučajevi kada su vojnici, iz raznih pobuda, zalagali čak i svoje oružje.¹³⁸

Među dužnicima nalazili su se i stranci iz drugih regija i gradova te stanovnici šibenskog distrikta. Tako se u inventaru dobara spominje zadužnica prema kojoj neki *Gregor Iurgieulich de Catono Milich Mirchouich* (Grgur Jurjević iz katuna Milića Mirkovića), zalaže par naušnica u vrijednosti 0.4 dukata,¹³⁹ dok neki *Goimil de Grebač* zalaže jedan skroman srebrni prsten nepoznate vrijednosti.¹⁴⁰ Posebno je zanimljiv slučaj žene *Rade di Ancona*, koja je za 0.2 dukata založila *anelo d'argento cum uno ochio biauo*, odnosno srebrni prsten s plavim kamenom.¹⁴¹ O navedenoj ne nalazimo nikakvih dodatnih podataka, no unatoč slavenskom imenu karakterističnom za srednju i južnu Dalmaciju, ovdje se bez sumnje radilo o ženi iz Ankone jer prilog *di Ancona* jasno razlučuje njezino podrijetlo. Moguće je da su Radini roditelji mogli ranije steći civitet, pa ga je time i ona mogla dobiti, no vjerojatnije je da ga je stekla udajom za nekog Ankonitanca.¹⁴² Stoga je moguće čak da je riječ o udovici jer je šibenski statut odobravao ženama sklapanje ugovora i zaduživanja samo uz pristanak supruga.¹⁴³ O tome svjedoči činjenica kako se uz imena ostalih žena koje su zalagale predmete kod Jurja Kamenarića spominju i imena njihovih muževa, što zasigurno pretpostavlja da su one imale njihov pristanak za sklapanje ugovora o zaduženju. Uz Radin, u inventaru dobara Jurja Kamenarića nailazimo na još jedan zanimljiv primjer sklapanja ugovora o zalogu koji potpisuje žena. Riječ je o zalogu jedne srebrne rezbarene plitice koju za 4 libre ili nešto manje od jednog dukata zalaže *dona Cateza Budnichia monaga*.¹⁴⁴ S obzirom na to da u dokumentu nije navedeno da redovnica radi zalog u ime svog samostana, već je prilično jasno da je riječ o njezinu osobnom predmetu, možemo pretpostaviti da je riječ o imućnijoj udovici koja je zaređena kao picokara nakon smrti supruga. Iako nam navedeni dokumenti nisu dovoljni za konkretnije zaključke, potrebno je istaknuti kako su u šibenskom tradicionalnom i statutarnom pravu postojale neke odredbe koje nisu bile u skladu s Rimskim pravom. Tako se u

¹³⁷ Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, str. 56-57.

¹³⁸ Pederin, *Šibensko društvo*, str. 273.

¹³⁹ [oštećena margina] *2 par de carcelli pegno de Gregor Iurgieulich de Catono Milich Mirchouich per librarum 2 solidos 13*, DAZd, SŠB, KV, fol. 4'.

¹⁴⁰ *Vno anelo de argento pigno de Goimil de Grebač*, DAZd, SŠB, KV, fol. 5'; O smještaju sela Grebac u šibenskom distriktu, vidi u: Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, str. 16.

¹⁴¹ DAZd, SŠB, KV, fol. 6'.

¹⁴² Njezin slučaj moguće je promatrati u širem procesu hrvatskog iseljavanja na područje *Marche* povezanom uz osmanski pritisak. U tom je procesu često kao odredište bila zastupljena Ancona zbog dobre i višestoljetne povezanosti s istočnojadranskim komunama.

¹⁴³ *Knjiga statuta*, knj. IV, str. 121.

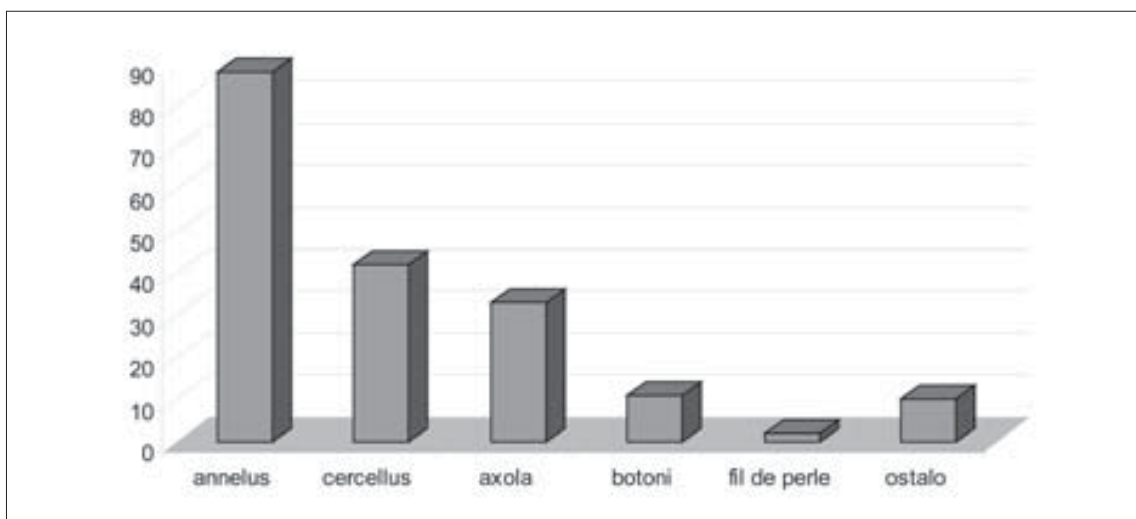
¹⁴⁴ DAZd, SŠB, KV, fol. 6.

toj komuni do polovice 15. st. pojavljuje emancipacija djevojaka *a sacris paternis legis*, koje su tim činom stjecale pravnu sposobnost.¹⁴⁵

IV.a. Založeni nakit

1. Prstenje

Među založenim predmetima koji se spominju u inventaru dobara Jurja Kamenarića nalazi se 186 komada nakita, što iznosi čak 75% ukupnog broja predmeta koje je navedeni patricij uzeo u zalog (vidi grafikon 5).

Grafikon 5. Založeni nakit spomenut u inventaru Jurja Kamenarića iz 1451. godine

Od nakita je najčešće zalagano prstenje (47% ukupnog broja založenog nakita). Od 88 navedenih prstena, za njih čak 68 poznat je materijal izrade. Analiza pokazuje da je Juraj Kamenarić kao vjerovnik primio čak 48 srebrnih, 18 zlatnih te po jedan bakreni¹⁴⁶ i kositreni¹⁴⁷ prsten. Za neke od prstena navedeni su i detaljniji podaci, pa tako doznajemo da su, između ostalog, založena dva pečatnjaka, dva prstena sa safirom, tri s biserima, od kojih jedan s dva bisera, dok je jedan prsten opisan kao ostakljen. Iz promatranog uzorka teško je utvrditi prosječnu cijenu jednog prstena od pojedinog materijala jer je cijena svakog prstena ovisila o načinu izrade, materijalu, ukrasima i veličini prstena. Nadalje, treba voditi računa i o tome da izražene cijene nisu realne tržišne cijene, jer je Juraj Kamenarić bez sumnje najprije štitio svoj vjerovnički status slabijom procjenom, odnosno nižom

¹⁴⁵ Pederin, Šibensko društvo, str. 254.

¹⁴⁶ DAZd, SŠB, KV, fol. 5.

¹⁴⁷ DAZd, SŠB, KV, fol. 5.

cijenom svih vrsta nakita, pa tako i prstenja. Naravno, moguće je da je, ponukam osjećajem određene klasne, odnosno staleške solidarnosti, izračunavao povoljnije procjene pripadnicima komunalnog patricijata, kojemu je i sam pripadao. Naime, Juraj Kamenarić nekom je Antunu Marušiću za dva manja zlatna prstena isplatio samo *librarum solidos 4*, što iznosi 1/5 dukata.¹⁴⁸ Za razliku od tog slučaja, Juraj Kamenarić za sličan je komad nakita domini Katarini *de Graura* isplatio dvije libre, odnosno 1.3 dukata.¹⁴⁹

Kako god bilo, općenito promatrajući zaloge nakita vjerovnika iz nižih društvenih slojeva, uočljivo je da su oni bili uglavnom skromnije vrijednosti. Tako neki *Ratcho* zalaže srebrni prsten, odnosno *anelo darzento*, za 8 solida,¹⁵⁰ Mihovil Skilčić zalaže isti tip prstena također za istu svotu,¹⁵¹ a sluškinja Milka, koja živi u kućanstvu *domine* Lene Radić, isti tip prstena zalaže za 6 solida, odnosno 1.4 dukata.¹⁵² S obzirom na to da se u sva tri slučaja radi o istom tipu prstena, za koje, nažalost, nemamo podatke o težini i kvaliteti izrade, možemo pretpostaviti da se i u ovom slučaju radi o slobodnoj procjeni Jurja Kamenarića, koji je sve spomenute osobe, a posebice Milku kao ženu, svrstao u nižu dužničku kategoriju zbog njihova društvenog statusa. Zbog toga im je i posuđivao manje iznose novaca nego klijenteli iz društvene elite. Najveće iznose za založeno prstenje Juraj Kamenarić je, iz već spomenutih razloga, isplaćivao pripadnicima komunalne elite, pa se tako spominju i na dva iznimno velika zaloga. Prvi je zalog jednog zlatnog prstena koji za čak 5.7 dukata zalaže neki *ser Sarcana*,¹⁵³ dok je uvjerljivo najskuplji založeni prsten bio jedan izrađen od zlata za koji saznajemo da je bio u vlasništvu pokojnog šibenskog biskupa, a isplaćena svota iznosila je *librarum 36 solidos 14*, odnosno nešto malo više od 6 dukata.¹⁵⁴ Nažalost, i u ovom slučaju oštećena margina onemogućava nam detaljniji uvid u upis, te tako ostajemo prikraćeni za ime šibenskog biskupa koji je bio vlasnik navedenog predmeta. Međutim, uzmemo li u obzir činjenicu kako je u vrijeme sastavljanja inventara tadašnji biskup Juraj Šižgorić,¹⁵⁵ možemo pretpostaviti da je ovdje riječ o njegovu prethodniku Bogdanu Pulšiću, koji je umro 1436. godine.¹⁵⁶

¹⁴⁸ DAZd, SŠB, KV, fol. 5. Vjerojatno bi za isti ili sličan zalog Juraj Kamenarić nekom šibenskom patriciju dao nešto veći novčani iznos.

¹⁴⁹ *Item vno anelo doro pegno de quondam domina Katarina de Grauram per librarum 2 solidos*, DAZd, SŠB, KV, fol. 5.

¹⁵⁰ DAZd, SŠB, KV, fol. 5.

¹⁵¹ DAZd, SŠB, KV, fol. 5.

¹⁵² DAZd, SŠB, KV, fol. 6'.

¹⁵³ *vno anelo doro de ser Sarcana in pegno per librarum 29 solidos 10*, DAZd, SŠB, KV, fol. 6.

¹⁵⁴ [oštećena margina] *anel doro de quondam miser vescouo vechio inpegno per librarum 36 solidos 14*, DAZd, SŠB, KV, fol. 5.

¹⁵⁵ Dominikanski redovnik i šibenski biskup u razdoblju 1437.–1453., *Opći šematizam katoličke crkve u Jugoslaviji 1974.*, Zagreb 1975., str. 287.

¹⁵⁶ Bogdan Pulšić, rodом Šibenčanin bio je deveti po redu šibenski biskup, a na šibenskoj biskupskoj stolici bio je od 1402. godine. *Opći šematizam*, str. 287.

Ponekad je teško procijeniti realnu vrijednost pojedinačnih predmeta, između ostalog i zbog činjenice što se u nekim upisima navode različiti tipovi predmeta, ali s izraženom zajedničkom cijenom, odnosno vrijednošću. Slično je i u slučaju nakita. Tako se u jednom upisu spominje Antun *barbier*, koji je kod Jurja Kamenarića založio *vno anelo e 2 vere darzento*, odnosno jedan prsten i dva srebrna vjenčana prstena za iznos od *librarum 1 solidos 12*, odnosno 0.27 dukata. No iz tih podataka nije moguće otkriti pojedinačnu vrijednost svakog od založenih predmeta.¹⁵⁷

2. Naušnice

Među založenim nakitom u inventaru dobara Jurja Kamenarića spominju se čak 42 para naušnica (23% od ukupnog broja založenog nakita). Iako su opisi naušnica u izvorima u razdoblju od 13. do 15. st. općenito oskudni, ipak je poznato kako su one na istočnojadranskom prostoru bile izrađene uglavnom od srebra ili pozlaćenog srebra, a tek rjeđe od zlata. Pojedini ih istraživači dijele na velike i male naušnice.¹⁵⁸ Rijetkost opisa naušnica u privatno-pravnim ispravama potvrđuje i promatrani inventar dobara Jurja Kamenarića u kojem, od ukupno 42 spomena tog nakita, nalazimo samo tri primjera u kojima je naveden materijal izrade, u sva tri slučaja riječ je o srebru. Tako je Zuane *barbier*, između ostalog, založio i *vn par de cercelli de argento*,¹⁵⁹ dok je neka Mira založila također srebrne naušnice za koje joj je Juraj Kamenarić isplatio vrlo skromnu svotu od 14 solida, što bi iznosilo 0.7 libara, odnosno 0.12 dukata.¹⁶⁰ Iako nam oštećena margina vezana uz zalog rečene Mire nije otežala prijepis izvornika, nažalost, u slučaju posljednjih srebrnih naušnica u promatranom inventaru moguće je samo saznati njihov materijal izrade te da su bile založene bez potvrde s nekim bisernim nakitom.¹⁶¹ Promatrajući druge inventare iz fonda šibenskog bilježnika Karatusa Vitalea iz sredine 15. stoljeća, a kojemu pripada i analizirani inventar dobara Jurja Kamenarića, jasno se uočava da su i tamo podatci o materijalima izrade vrlo rijetki. Jedan od takvih primjera jest inventar dobara šibenskog patricija Filipa Šižgorića iz 1445. godine u kojem se spominje jedan par pozlaćenih srebrnih naušnica, odnosno *Vno par de cercelli dargento indoradi*,¹⁶² slično kao i u inventaru Šimuna Šižgorića iz iste godine u kojem se spominju tri slična para naušnica kao *3 pera de cercelli da arzento*.¹⁶³ U

¹⁵⁷ DAZd, SŠB, KV, fol. 5.

¹⁵⁸ Anzulović, *Nakit na zadarskom području*, str. 205.

¹⁵⁹ DAZd, SŠB, KV, fol. 5'.

¹⁶⁰ [oštećena margina] *de cercelli darzento pizoli pegno de Mira per librarum solidos 14*, DAZd, SŠB, KV, fol. 5'.

¹⁶¹ [oštećena margina] *par* [prekriženo: *de cercelli*] *de cercelli darzento zenza cedula* [oštećena margina] *de perle da dona per librarum solidos*, DAZd, SŠB, KV, fol. 5'.

¹⁶² *Inuentarium bonoru ser Phylippi Sisgorich ciuis Sibenici*, DAZd, SŠB, KV, fol. 131'.

¹⁶³ DAZd, SŠB, KV, fol. 143'.

spomenutom fondu nailazimo i na srebrne grozdolike naušnice, pa tako doznajemo da su takve predmete posjedovali i Vukota *Bercich de Sibenico*, koji je posjedovao čak tri para naušnica navedenih kao *3 pera de cercelli garofalladni indoradi*,¹⁶⁴ te Dragiša Pribičić, koji je posjedovao nešto skromniji par naveden kao *Uno par de cerceli gatofalati usati*.¹⁶⁵

Uz rijetke opise materijala od kojih su izrađene naušnice, u zalozima se pojavljuju tek dva para naušnica opisana s obzirom na veličinu. Tako, uz ranije navedenu Miru, koja zalaže *par de cercelli darzento pizoli*, saznajemo kako *Grubač Texnich* zalaže *2 para de cerceli grandi*, odnosno dva para velikih naušnica.¹⁶⁶ Prosječnu cijenu založenih naušnica u inventaru Jurja Kamenarića teško je ustanoviti s obzirom na činjenicu da je od 42 para založenih naušnica 8 pari založeno s nakitom te jedan s odjećom, zbog čega nije moguće točno procijeniti pojedinačnu vrijednost predmeta, a kod 14 pari vlaga onemogućuje iščitavanje margina na kojima se nalaze cijene, pa tako cijenu založenih naušnica nalazimo samo u 19 upisa. Ipak, ako promatramo 19 upisa u kojima su izražene cijene, dominantna vrijednost iznosi 1 libru i 16 solida, odnosno 0.31 dukata. Iako su zajedno s nekim drugim materijalnim predmetima naušnice zalagane i za veće iznose, najskuplji samostalni zalog naušnica iznosi 5 libara, a odnosi se na *[v]n par de carcelli* koje je založio Juraj *Bugarich*.¹⁶⁷

3. Gumbi i ukrasne kopčice

Gumbi se pod nazivima *botoni* i *botonzeli* pojavljuju čak 253 puta među založenim materijalnim predmetima u inventaru dobara Jurja Kamenarića. Zbog finoće materijala izrade i zbog ukrasnog karaktera takvih predmeta, srebrnu dugmad također valja uvrstiti među nakit.¹⁶⁸ Unatoč tako velikom broju komada gumba u promatranom inventaru dobara, ti predmeti nisu navođeni pojedinačno nego u skupinama, stoga je za potrebe kvantitativne analize korišten broj spomena gumba prema tim skupinama, kojih je bilo 11. Srebro se kao materijal izrade gumba spominje u čak 10 upisa. Iznimka je veliki zalog Florija Zavorovića, koji za 20 libara, odnosno 3.44 dukata, zalaže 45 gumba, srebrnu pliticu i par naušnica.¹⁶⁹ Među preostalim gumbima za koje je navedeno da su srebrni, izdvajaju se 3 komada srebrnih i pozlaćenih, odnosno *darzento indoradi* koje je za 12 libara i 4

¹⁶⁴ *Inuentarium bonorum Vuchote Bercich de Sibenico*, DAZd, SŠB, KV, fol. 139.

¹⁶⁵ *Inuentarium bonorum Dragisse Pribcich*, DAZd, SŠB, KV, fol. 140'.

¹⁶⁶ DAZd, SŠB, KV, fol. 6.

¹⁶⁷ DAZd, SŠB, KV, fol. 4'.

¹⁶⁸ Budeč, Materijalni predmeti labinskog stanovništva, str. 365.

¹⁶⁹ *Item vna taza de argento cum botonzeli 45 et vno par de cercelli pegno de ser Florio Xauorouich per librarum 20 solidos*, DAZd, SŠB, KV, fol. 7.

solida, odnosno 2.1 dukat založio Radoslav *Sculcich*,¹⁷⁰ dok je Tomas *Tuertchouich* založio 45 srebrnih gumba i srebrni prsten, ali je za sve navedeno da nisu pozlačeni, točnije *darzento non indoradi*.¹⁷¹ Vrijednost cijene založenih gumba teško je izračunati s obzirom na činjenicu kako su cijene u pet upisa izražene zajedno s drugim komadima nakita, u četiri upisa oštećena margina onemogućava iščitavanje podataka o cijeni, te nam tako preostaju samo 2 upisa sa čitkim cijenama. Uz već spomenute srebrne i pozlačene gumbe koje je založio Radoslav *Scuilcich*, saznajemo da je Dobra *Drustinicha* založila 25 *botoni darzento pegno*, odnosno 25 srebrnih gumbi, *per librarum 3 solidos 3*, odnosno 0.54 dukata.

Uz gumbe, među založenim predmetima u inventaru Jurja Kamenarića nailazimo i na 33 para kopčica, koje zbog ukrasnog karaktera i materijala izrade svakako valja uvrstiti među nakit. Navedene su u tri upisa, a saznajemo da su sve, osim dva para, bile izrađene od srebra i pozlačene, a riječ je o kopčicama, odnosno 2 *para de axule de argento* koje je za iznos od 6 libara i 2 solida, odnosno 1.05 dukata, založio pokojni Damjan Nuršić.¹⁷² Posebnu pozornost svakako zaslužuje još jedan u nizu velikih zaloga koje je napravio ser Florio Zavorović u kojem se navodi kako je spomenuti šibenski patricij za čak 10 zlatnih dukata i 52 libre založio 20 *para de axule darzento indorade*, odnosno 20 para srebrnih i pozlaćenih kopčica. Posljednji zalog, 11 srebrnih i pozlaćenih kopčica, ne otkriva nam puno o cijeni jer zalagatelj ser Daniel de *Doymo* za 85 libara, odnosno čak 14.65 dukata, uz kopčice zalaže i biserni nakit.¹⁷³

Uz bisere koji su ukrašavali prstenje, među založenim nakitom nalazimo i dvije biserne ogrlice koje je zajedno s dva zlatna prstena i srebrnim pojasom, odnosno 2 *fili de perle et 2 aneli doro e vna centura darzento*, za čak 111 libara, odnosno 19.13 dukata založio pokojni ser Pavao *Thomasouich*.¹⁷⁴

IV.b. Založeni kućanski predmeti

Među založenim materijalnim predmetima u inventaru dobara Jurja Kamenarića nalazimo i 31 kućanski predmet (vidi grafikon 6).

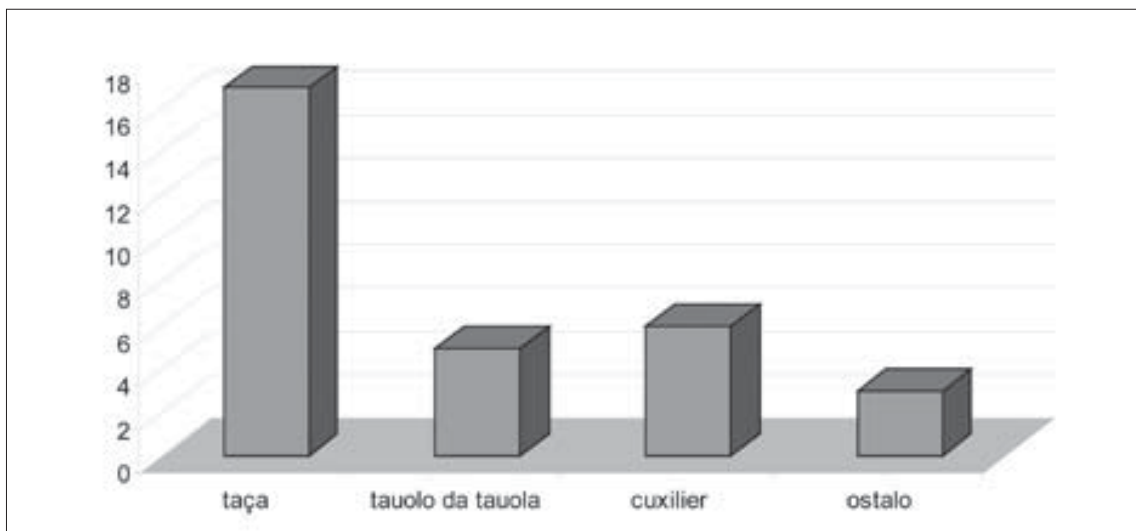
¹⁷⁰ DAZd, SŠB, KV, fol. 5'.

¹⁷¹ DAZd, SŠB, KV, fol. 6.

¹⁷² DAZd, SŠB, KV, fol. 6.

¹⁷³ DAZd, SŠB, KV, fol. 4'.

¹⁷⁴ DAZd, SŠB, KV, fol. 5'.

Grafikon 6. Založeni kućanski predmeti spomenuti u inventaru Jurja Kamenarića iz 1451. godine

S obzirom na brojnost, odnosno zastupljenost u ukupnom broju založenih kućanskih predmeta, pozornost svakako treba posvetiti jedaćem priboru, u prvom redu pliticama i žlicama. Tako među založenim kućanskim predmetima nailazimo na čak 17 srebrnih plitica. Slično kao i kod založenog nakita, samo su dvije plitice založene samostalno, tako da je teško izračunati njihovu prosječnu zadužnu cijenu. Ipak, doznajemo kako je pokojni *ser Daniel Marunich* za 39 libara i 16 solida, odnosno za otprilike 7 dukata založio 3 *taze darzento*, odnosno 3 srebrne plitice,¹⁷⁵ dok je ranije spomenuta redovnica *dona Cateza Budnichia monaga* za 4 libre ili nešto manje od jednog dukata založila jedan lijep primjerak srebrne i rezbarijama ukrašene plitice.¹⁷⁶

Kao što je navedeno u poglavlju o kućanskim predmetima u vlasništvu Jurja Kamenarića, u njegovu inventaru nema traga priboru za jelo kao što su vilice i žlice, a koji su bili u njegovu vlasništvu. Ipak, na žlice nailazimo među kućanskim predmetima koje je Juraj Kamenarić uzimao u zalog. Tako saznajemo da je Juraj Kamenarić u zalog uzeo šest žlica, od čega je za četiri kao materijal izrade navedeno srebro. Vrijednost založenih žlica također je teško odrediti, posebice jer se one gotovo nikad ne spominju samostalno, već zajedno s drugim založenim predmetima. Tako naprimjer saznajemo da je prije spomenuti *maistro Zuane barbier* uz jedan par naušnica založio i jednu žlicu izrađenu od nepoznatog materijala, za što mu je Juraj Kamenarić isplatio nešto malo više od jednog dukata.¹⁷⁷ No u jednom založnom upisu nailazimo i na pojedinačnu cijenu srebrne žlice, te tako unatoč oštećenoj margini

¹⁷⁵ DAZd, SŠB, KV, fol. 5'.

¹⁷⁶ DAZd, SŠB, KV, fol. 6.

¹⁷⁷ *Item vno cuxilier et vno par de cercelli de argento pegno de maistro Zuane barbier per librarum 6 solidos 7*, DAZd, SŠB, KV, fol. 5'.

saznajemo da je neka Sfila *Saicoua* založila jednu srebrnu žlicu za 2 libre i 10 solida, odnosno 0.4 dukata.¹⁷⁸ Uzmemo li u obzir dvije navedene vrijednosti i činjenicu da je *maistro* Antonio *Buxato*, uz još dva založena odjevna predmeta, za tri srebrne žlice dobio nešto manje od 8 dukata te činjenicu kako se žlice općenito rijetko spominju u bilježničkim ispravama, svakako možemo ustvrditi da je riječ o relativno skupom i vrijednom predmetu, odnosno jedaćem priboru kojim su se u promatranom razdoblju u najvećoj mjeri koristili pripadnici komunalnih elita.¹⁷⁹

IV.c. Založena odjeća u inventaru Jurja Kamenarića

Među 28 založenih odjevnih predmeta (11% ukupnog broja založenih predmeta) najviše su puta (6 primjeraka) zalagani razni tipovi rubaca (vidi grafikon 7). Kao i u slučaju drugih založenih materijalnih predmeta, posebice onih koji su rjeđe zastupljeni, odnosno spominjani, i u ovom slučaju nije moguće precizno odrediti prosječnu cijenu rubaca kao založenih predmeta. Tako se samostalna cijena pojedinog rupca ne spominje nijednom u inventaru. S obzirom na materijal od kojeg su izrađeni rupci, on se spominje samo dva puta. Riječ je o jednom rupcu od plavog bombaža, odnosno *de bambasco biauo*, koji je, uz dvije jastučnice i šest srebrnih prstena, za skromnu svotu od 11 libara, odnosno oko 1.9 dukata, založio Toma *Milchouich*.¹⁸⁰ U slučaju zaloga ser Pavla *Vitricha*, oštećena margina otežava nam uvid u podatak za koliko je rubaca od crne svile ser Pavao *Vitrich* dobio zajam od 8 libara, odnosno 1.36 dukata.¹⁸¹

Među založenim odjevnim predmetima spominju se i četiri lagane halje pod nazivom *gonelle*. Za razliku od većine založenih odjevnih predmeta, svaka *gonella* ima navedenu boju, a za dvije se spominju i založne cijene. Tako saznajemo da je Juraj Kamenarić, između ostalog, uzeo u zalog dvije zelene i dvije plave halje. Prilično skupu plavu halju za svotu od nešto manje od 5 dukata založio je *maistro Stephano marangono*.¹⁸² Marko *Gerdesich* uz plavu je halju založio i jedan stolnjak, za što je dobio oko 1.5 dukata ili 8 libara i 10 solida.¹⁸³ U slučaju zalaganja zelenih halja, kod prve, nažalost, saznajemo samo da je založena *vna gonela uerda*, dok su drugi podatci vezani uz tu halju nečitki zbog oštećenja na margini.¹⁸⁴ No kod druge zelene halje, unatoč oštećenoj margini, saznajemo sve relevantne podatke,

¹⁷⁸ *cuxilier darzento pegno de Sfila Saicoua per librarum 2 solidos 10*, DAZd, SŠB, KV, fol. 5'.

¹⁷⁹ *Item 3 cuxiliere darzento, vna socha mramorina, vno capuzo negro pegni de maistro Antonio Buxato per librarum 45 solidos 8*, DAZd, SŠB, KV, fol. 6'.

¹⁸⁰ DAZd, SŠB, KV, fol. 6'.

¹⁸¹ [oštećena margina] *fazuoli lauoradi de seda negra de ser Polo Vitrich per librarum 8 solidos*, DAZd, SŠB, KV, fol. 6'.

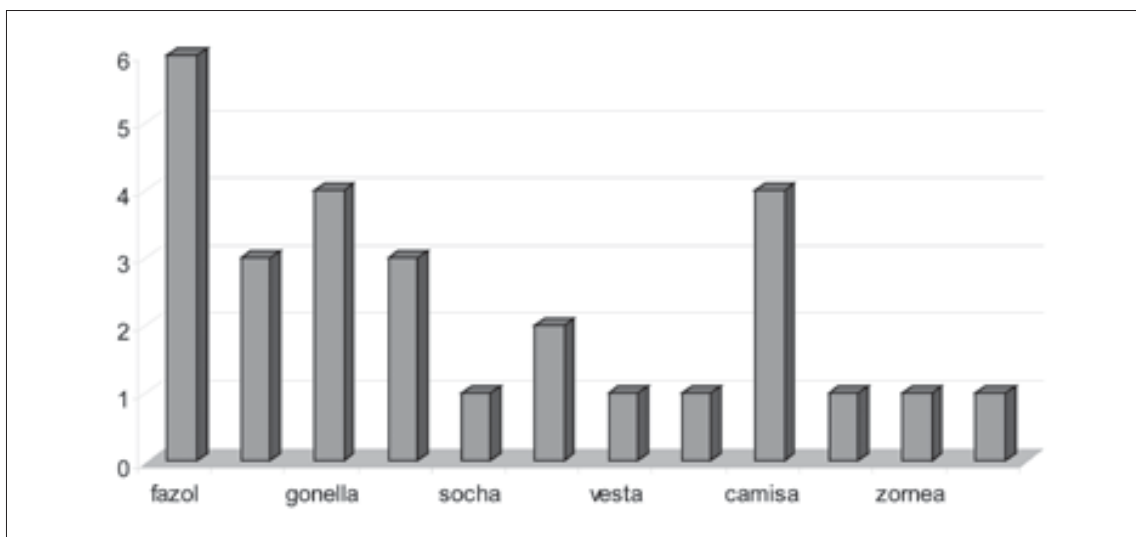
¹⁸² *gonela biaua de pano, za librarum 27 solidos 10*, DAZd, SŠB, KV, fol. 6'.

¹⁸³ *gonela biaua e vna touaglia*, DAZd, SŠB, KV, fol. 6'.

¹⁸⁴ DAZd, SŠB, KV, fol. 6'.

odnosno da je *ser* Pavao Buntić za nešto manje od dva dukata založio jednu zelenu halju navedenu kao *gonela verde*.¹⁸⁵ Zanimljivo je kako se odjevni predmet *vesta* pojavljuje samo u jednom zapisu, iako je riječ o vrijednijem predmetu nego što je *gonela*. No radi se o vrlo zanimljivom odjevnom predmetu napravljenom po morlački, a koji se u inventaru spominje kao *vna uesta de le morlache chiamata dazniza*, dakle jedna morlačka halja koja se naziva dažnica, a koju je za 18 libara i 15 solida ili 3.23 dukata založio neki *Zuane Xehnich*.¹⁸⁶ U svakom slučaju, prilično visoka svota koju je Juraj Kamenarić isplatio Ivanu za navedeni založeni predmet ukazuje da se radilo o kvalitetnoj odjeći.

Ostali zaduženi odjevni predmeti koji se spominju od 1 do 3 puta čine zanemariv udio među založenim predmetima te, za razliku od navedenih, nisu detaljnije opisivani s obzirom na boju, materijal i novčanu vrijednost.

Grafikon 7. Založeni odjevni predmeti spomenuti u inventaru Jurja Kamenarića iz 1451. godine

IV.d. Rijetko založeni predmeti spomenuti u inventaru Jurja Kamenarića

Među založenim predmetima u inventaru Jurja Kamenarića spominje se i zanemariv broj drugih, ali vrlo zanimljivih tipova materijalnih predmeta. Riječ je o dva komada liturgijskih predmeta i jednom komadu oružja – maču. Tako je Juraj Kamenarić za 2 libre, odnosno 0.33 dukata, primio u zalog jedan mali srebrni križ od neke Margarite,¹⁸⁷ dok je još jedan sličan liturgijski predmet uzeo u zalog

¹⁸⁵ DAZd, SŠB, KV, fol. 6'.

¹⁸⁶ DAZd, SŠB, KV, fol. 6'.

¹⁸⁷ ... *croxeta de argento pegno de vna Margarita per librarum 2 solidos*, DAZd, SŠB, KV, fol. 4'.

od krojačkog majstora Vlatka *Bandicouicha*, zajedno s još nekim drugim predmetima.¹⁸⁸

Jedini zalog oružja u inventaru Jurja Kamenarića otkriva nam zanimljiv podatak o založnoj vrijednosti mača. Iako je sam upis djelomično oštećen, tako da ne raspoložemo detaljnijim opisom toga oružja, iz upisa saznajemo kako je *Griubas Texnich* založio svoj mač za *librarum 19 solidos 6*, odnosno za nešto više od tri dukata.¹⁸⁹

V. O posudbama novca zabilježenima u inventaru dobara Jurja Kamenarića

Na foliji 8 inventara pokojnog Jurja Kamenarića nalazi se popis od čak 34 zadužnice za novac koji je posuđivao tijekom života raznim osobama iz raznih društvenih staleža. Taj je dio inventara potpuno usklađen s komunalnim statutom, posebice s I. člankom IV. knjige koja sadrži odredbe o pokretnim i nepokretnim dobrima¹⁹⁰ te XX. člankom V. knjige, koja se odnosi na oporuke, odnosno na posljednje volje, miraze i udaje.¹⁹¹ Ukupna svota novca koju je Juraj Kamenarić posudio bila je prilično visoka i iznosila je 1454 dukata, što još jednom potvrđuje da se radilo o jednom od najbogatijih Šibenčana prve polovice i sredine 15. stoljeća. Pri tome je potrebno spomenuti da nam oštećena margina potpuno onemogućava uvid u iznose čak 11 zadužnica, dok u četiri slučaja možemo iščitati tek djelomične novčane vrijednosti. To znači da je ukupna svota novca koju je Juraj Kamenarić posudio bila čak nešto veća od gore spomenute. Naravno, kako je i zabilježeno u samom inventaru, dio posuđenog novca vraćen je Jurju za života, a iz jedne bilješke saznajemo da je dio novca vraćen nakon njegove smrti. Naime, iz jedanaeste zabilješke o posudbi novca doznajemo da je šibenski patricij Šimun Ljubić posudio od Jurja 145 dukata. No, taj je upis kasnije prekrižen, a na margini je dopisano: *cassata fuit per tuta debitum ducatos 145 ser Simonem Iubich ab... factum die 25 augustis 1455 apar per vna cetula auer rectos ducatos 8 doro*. To znači da je 25. kolovoza 1455. navedeni šibenski patricij vratio gotovo cijeli dug, osim 8 zlatnih dukata.¹⁹² Nažalost, nije nam poznat razlog te relativno velike posudbe novca, ali možemo prepostaviti da je patricij Šimun Ljubić posuđena sredstva uložio u neki od poslova sa solanama koje je posjedovao.¹⁹³ Dok u popisu založenih materijalnih predmeta nailazimo na različite založne vrijednosti i procjene tih predmeta, u svim zadužnicama koje se odnose na gotov novac spominju se veći iznosi, što ne čudi s obzirom na činjenicu da je Juraj Kamenarić, kako pokazuje ovaj dio inventara, gotov novac posuđivao

¹⁸⁸ *Item vna taza et una cruxita de argento cum cadenela et vno fazoleta pegno de maistro Vlatcho Bandicouich sartor per librarum 16 solidos*, DAZd, SŠB, KV, fol. 5'.

¹⁸⁹ DAZd, SŠB, KV, fol. 6'.

¹⁹⁰ *Knjiga statuta*, knj. IV, str. 118.

¹⁹¹ *Knjiga statuta*, knj. V, str. 155.

¹⁹² DAZd, SŠB, KV, fol. 8.

¹⁹³ Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, str. 89.

uglavnom pripadnicima komunalnog patricijata ili drugim bogatijim Šibenčanima. Iako se u samim zadužnicama ne spominju namjene posuđenih novčanih sredstava, možemo pretpostaviti da je uglavnom riječ o novcu posuđivanom u gospodarske svrhe, primjerice trgovinu, te da je Juraj Kamenarić pristajao biti vjerovnikom onim osobama za koje je procijenio da će biti u stanju podmiriti svoje obaveze. Naime, uz gore navedenog vlasnika solana *ser Šimuna Ljubića* te *ser Florija Zavorovića* koji je od Jurja Kamenarića posudio u dva navrata 69 dukata, nailazimo na još čitav niz uglednih klijenata. Tako se spominje i *ser Ivan Mlednich*, za kojeg se u jednoj ispravi iz 1446. godine navodi da je *iudex curie maioris*, odnosno sudac visokog suda.¹⁹⁴ Oštećenja na margini onemogućavaju iščitavanje nekih podataka u posljednim upisima koji se odnose na posudbe novca, pa tako djelomično i onu u kojoj se spominje navedeni *ser Ivan Mlednich*. Ipak, iz upisa je vidljivo da je Ivan od Jurja posudio čak 920 dukata, što je i najveća posudba zabilježena u inventaru Jurja Kamenarića. Unatoč velikoj vjerojatnosti da je dužnik upravo navedeni *ser Ivan*, zbog oštećenosti navedenog upisa, potrebno je navesti i malu mogućnost da je Ivan bio samo zastupnik nekog drugog dužnika.¹⁹⁵ Prilično visoku svotu novca od Jurja Kamenarića posudio je šibenski patricij *ser Nikola Michetich*, koji se u jednom prijepisu isprave iz 1414. godine navodi kao *vir nobilis et prudens*, a što jasno ukazuje na njegov ugled u šibenskoj komuni,¹⁹⁶ a koji je od Jurja Kamenarića posudio priličnu svotu od 140 dukata.¹⁹⁷

Uz vrlo zanimljiv način zabilješke o povratu novca koji je izvršio *ser Šimun Ljubić*, u inventaru nailazimo na još nekoliko sličnih primjera. Tako nalazimo zadužnicu prema kojoj je *ser Florio Zavorović*, jedan od najčešćih klijenata Jurja Kamenarića, posudio 60 dukata, od čega je vratio 20, ali je ostao dužan 40 dukata.¹⁹⁸ I pokojni Radoslav Radinović posudio je nešto malo više od šest dukata, točnije *librarum 35 solidos*, ali saznajemo i da je vratio oko 3.5 dukata.¹⁹⁹ Činjenica kako je spomenuti dužnik umro prije podmirenja duga ne mijenja na stvari što se tiče nasljednika Jurja Kamenarića koji su prema šibenskom statutu imali pravo naplatiti dug iz njegove imovine, čak i u slučaju da dužnikovi nasljednici nisu sastavili inventar.²⁰⁰

¹⁹⁴ Vidi dokument 133: *Conventio cum protomagistro per iuduces pro construendis cisternis communis* (Šibenski diplomatarij, Zbornik šibenskih isprava, prir. Josip Barbarić i Josip Kolanović, Šibenik 1986., str. 295).

¹⁹⁵ *Item vno instrumento de ducati nouecento e vinti liqual sono in man [nečitko] de ser Zuane Mlednich al guadagno val ducatos 920*, DAZd, SŠB, KV, fol. 8.

¹⁹⁶ Vidi dokument 93: *Cessio introitus et camare Sibenici communi Venetiarum* (Šibenski diplomatarij, str. 225).

¹⁹⁷ *Item vno instrumento de ducatos cento et quaranta laqual sono in le man [oštećena margina] de ser Nicolo Michetich al guadagno val ducatos 140 [nečitko]*, DAZd, SŠB, KV, fol. 8.

¹⁹⁸ *Item vno instrumento quondam ser Florio Zauorouich de ducatos 60 apar per vna ceduula auer rectos ducatos 20 resta ducatos 40 librarum solidos*, DAZd, SŠB, KV, fol. 8.

¹⁹⁹ *Item apar per vna cedula auer pagado librarum 20 solidos 2*, DAZd, SŠB, KV, fol. 8.

²⁰⁰ *Knjiga statuta*, knj. IV, str. 125.

Među zadužnicama nailazimo i na zanimljiv primjer da dvije osobe zajedno uzimaju zajam kod Jurja Kamenarića. Riječ je o zadužnici u inventaru u kojoj se navodi kako su Mihovil *Difcich*, koji je u trenutku sastavljanja inventara dobara Jurja Kamenarića pokojni, i Andrija *Liupsich* podigli relativno velik zajam od *ducatos 80 doro*, odnosno 80 zlatnih dukata.²⁰¹ Nažalost, budući da su zapisi o zadužnicama u inventaru Jurja Kamenarića vrlo kratki, ni u ovom primjeru ne nalazimo razloge posudbe novca, ali možemo pretpostaviti da je bila riječ o posudbi novca u određene trgovačke svrhe.

VI. Nekretnine u vlasništvu Jurja Kamenarića prema inventaru iz 1451. godine

Kao što zorno pokazuje njegov inventar, Juraj Kamenarić je u trenutku smrti 1451. godine posjedovao veći broj nekretnina u Šibeniku i šibenskom distriktu. Nekretnine koje su se nalazile u samom gradu Šibeniku popisane su u cijelosti na foliji 8' pod naslovom *Bona stabilia*, odnosno nepokretna dobra. Prema navedenom popisu nekretnina, saznajemo da je Juraj Kamenarić u samom gradu posjedovao čak tri kuće, tri trgovine, dva spremišta i jednu konobu, što još jednom pokazuje prije spomenutu pretpostavku da se radi o jednom od najbogatijih, najspособnijih i najuglednijih Šibenčana u promatranom razdoblju.²⁰²

Preciznu ubikaciju spomenutih nekretnina otežava činjenica kako, za razliku od mnogih isprava sličnog tipa s istočnojadranskog prostora iz istog razdoblja, u Jurjevu inventaru ne nalazimo detalje o granicama u odnosu na poznatije i već ubicirane sakralne i svjetovne građevine. Ne spominju se ni strane svijeta, a jedini podatci koji se donose jesu imena susjeda sa čijim su posjedima graničile nekretnine Jurja Kamenarića i povremeni spomeni važnijih gradskih ulica.²⁰³ Ipak, u slučaju dviju kuća navedenih u popisu nekretnina nalazimo nešto detaljnije podatke. Naime, iz jednog upisa saznajemo da se u vlasništvu Jurja Kamenarića nalazila kuća s dva dućana i spremištem koja se nalazila u Šibeniku u četvrti kod kopnenih vrata (*in contrada de la porta grande de terra ferma*) te kuća s dućanom (*vna caxa cum butiga*) koja se nalazila kraj drugih gradskih vrata, odnosno *in contrada de le porte soura dite*. Pri lakšoj ubikaciji tih dviju nekretnina, osim spomena četvrti, bitno pomažu i spomeni imena vlasnika nekretnina i ulica.²⁰⁴ Iz

²⁰¹ DAZd, SŠB, KV, fol. 8.

²⁰² DAZd, SŠB, KV, fol. 8'. Za usporedbu možemo spomenuti kako nam dosad najveći i najbogatiji objavljeni inventar Mihovila, pokojnog Petra iz Zadra, otkriva da je taj iznimno bogat trgovac posjedovao devet kuća s dućanima (Stipišić, *Inventar dobara*, str. 15).

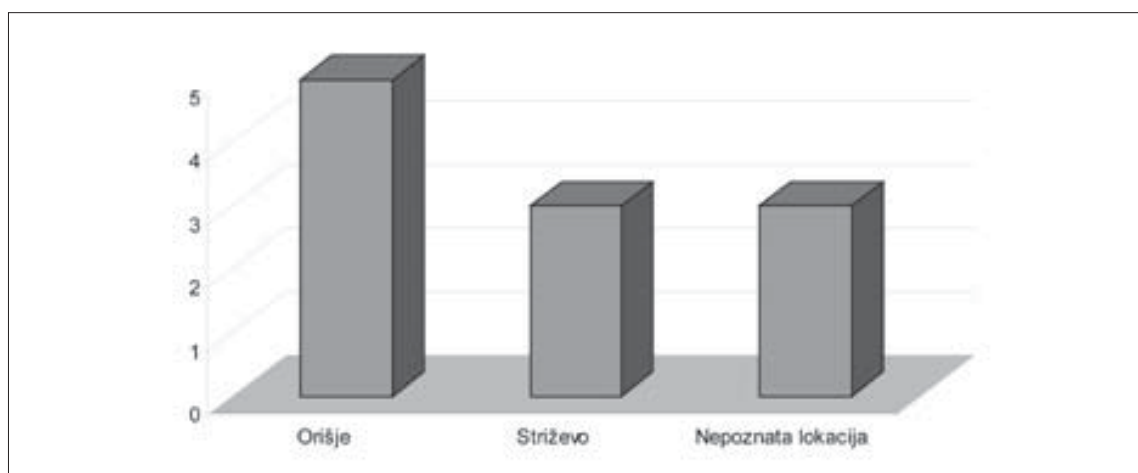
²⁰³ Tipičan je sljedeći primjer iz inventara Jurja Kamenarića: *Item vna caxa cum canaua mituda in Sibenico, apresso la caxa de li heredi de quondam dona Stancia Stricicher, apresso la caxa de li heredi de quondam maistro Gruban Fauro et apresso la uia publica da do ladi* (DAZd, SŠB, KV, fol. 8').

²⁰⁴ *Primo vna caxa cum do butege e magazen posta in Sibenico in contrada de la porta grande de terra ferma, apresso la caxa de li heredi de quondam ser Chimento Tauellich et apresso la uia publica da doi ladi* (DAZd, SŠB, KV, fol. 8'); *Item vna caxa cum butiga in contrada de le porte soura dite, apresso la caxa de maistro Vlatcho Benedicouich sartor, apresso la botega de maistro Vucoslaf spader et apresso la uia publica da doi ladi* (DAZd, SŠB, KV, fol. 8').

inventara nije poznata vrijednost tih nekretnina, međutim ako uzmemo u obzir da je jedna od kuća, ona s dva dućana i spremištem, bila smještena pokraj kopnenih vrata, a koja su bila jedno od dva mjesta na kojima se roba izvozila i uvozila u grad, možemo zaključiti kako je riječ o vrlo vrijednoj nekretnini.

Prilikom popisivanja obradivih zemljišnih čestica u vlasništvu Jurja Kamenarića 1451. godine popisivači su takve posjede zapisali u cjelini pod nazivom *Terreni e vigne* te ih podijelili na one u Gornjem polju (*Campo de soura*) i one u Donjem šibenskom polju (*Campo de soto*). Najprije su popisani posjedi koji se nalaze u Gornjem polju, nakon čega slijedi posebna cjelina naslovljena *Tereni (!) in campo de soto*. Iz promatranog inventara saznajemo da je Juraj Kamenarić 1451. godine posjedovao čak 33 zemljišne čestice na prostoru Gornjeg i Donjeg šibenskog polja. Nažalost, oštećenja na marginama onemogućavaju nam uvid u veličinu gotovo polovine, odnosno 15 zemljišnih čestica. No, za preostalih 18 zemljišnih čestica površina se može izračunati, pa tako dolazimo do podatka da je površina spomenutih 18 zemljišnih posjeda bila 112 gonjaja, odnosno 1.2 ždrijeba ili 15.35 hektara zemlje. Pretpostavimo li da bi ostatak zemljišnih posjeda, njih 15, imao otprilike sličnu ili tek nešto manju površinu, tada bi ukupna površina svih zemljišnih posjeda u njegovu vlasništvu iznosila respektabilnih 30-ak hektara.

Kao što je istaknuto, cjelina pod nazivom *Terreni e vigne* sadrži popis zemljišta u vlasništvu Jurja Kamenarića koja se nalaze u šibenskom Gornjem polju. Zemljišni posjed Jurja Kamenarića u Gornjem polju bio je razbacan na 11 čestica. Budući da je margina na pojedinim mjestima oštećena, moguće je izračunati površinu za samo 7 zemljišnih čestica čija je ukupna površina bila 34 gonjaja, odnosno 0.37 ždrijeba ili 4.5 hektara. Za preostale četiri čestice podatci o površini nisu poznati zbog gore navedenih razloga nečitljivosti margina. Zemljišta Jurja Kamenarića u Gornjem polju nalazila su se na lokalitetima Orišje (5) i Striževo (3), dok za tri zemljišna posjeda znamo da su se nalazila *in campo de soura*, ali imena sela u kojima su bila smještena uglavnom su nečitljiva (vidi grafikon 8).

Grafikon 8. Posjedi Jurja Kamenarića u Gornjem polju

Među zemljišnim česticama, u devet je slučajeva riječ o vinogradima navedenima kao *terren vignado* ili samo *vigna*, u jednom slučaju riječ je o oranici navedenoj kao *terren aratorio*, dok je jedna čestica definirana samo kao *6 gognai de terren in campo de soura in uilla Orasie*, odnosno 6 gonjaja nekog zemljišta u Orišju.²⁰⁵ To je ujedno i jedini podatak o površini zemljišnih čestica Jurja Kamenarića u Orišju jer od pet zemljišnih čestica, koliko je posjedovao u navedenom lokalitetu, za čak četiri koje su bile vinogradi (*vigne*) površina ostaje nepoznata. Ipak, ti nam upisi otkrivaju zanimljiv podatak da je Juraj Kamenarić posjedovao dva posjeda smještena uz posjede ženskog samostana sv. Katarine za pućanke osnovanog po benediktinskim pravilima 1391.²⁰⁶ Na istom lokalitetu posjedi Jurja Kamenarića graničili su i sa zemljišnim posjedima u vlasništvu samostana sv. Spasa.²⁰⁷ Zanimljivo je kako je samostan, u kojemu su od sredine 14. st. bile smještene šibenske plemkinje, najviše prihoda ostvarivao od svojih posjeda na Žirju koji su im dodijeljeni odlukom šibenskog Velikog vijeća, stoga možemo pretpostaviti da su posjede u Orišju stekle oporučnim legatima stanovnika šibenske komune.²⁰⁸ Prilikom popisa zemljišnih čestica u Gornjem šibenskom polju u jednom poprilično nečitljivom upisu spominje se kako se jedan od posjeda površine tri gonjaja nalazi u blizini *li poueri de san Lazaro*, pri čemu se čini da se radi upravo o šibenskom leprozoriju jer su leprozoriji obično bili smješteni na priličnoj udaljenosti od grada.²⁰⁹ Naime, radi se o leprozoriju koji je bio smješten kod crkve sv. Martina u Vrtlinama, odnosno kod Vanjskih vrata, tj. izvan zida kopnenog predgrađa.²¹⁰ Punim nazivom *hospitale pauperorum Sancti Lazari* ili *poueri de san Lazaro*, kao što se navodi u promatranom dokumentu, taj je šibenski leprozorij, odnosno hospital, imao lijep imetak stečen oporučnim legatima, a čini se da je istovremeno bio ustanova za zbrinjavanje osoba oboljelih od lepre, ali i siromašnih i drugim bolestima pogođenih osoba.²¹¹

Na području Donjeg polja Juraj Kamenarić posjedovao je 22 zemljišne čestice (vidi grafikon 9). Kao i u slučaju Gornjeg polja, oštećena margina ne omogućava

²⁰⁵ DAZd, SŠB, KV, fol. 9.

²⁰⁶ [oštećena margina] *campo de soura in villa Orasie, apresso de ser Gaspar Iurissich, apresso le* [oštećena margina] *monege de sancta Katerina et apresso ser Zorzi Guietich; [oštećena margina] gognai de terren vignado loqual lauora Martin Sostarich posto in dito luogo, apresso le monage de sancta Katerina, apresso ser Simon Difnich et apresso ser Saraxin de Nicolo* (DAZd, SŠB, KV, fol. 9); Grga Novak, Šibenik u razdoblju mletačke vladavine 1412–1787, "Šibenik", spomen zbornik o 900 obljetnici, ur. Slavo Grubišić, Šibenik 1976., str. 244.

²⁰⁷ [oštećena margina] *apresso ser Daniel de Doimo, apresso ser Helia Lignicich et apresso le monege* [oštećena margina] *Zaluardor*, DAZd, SŠB, KV, fol. 8'.

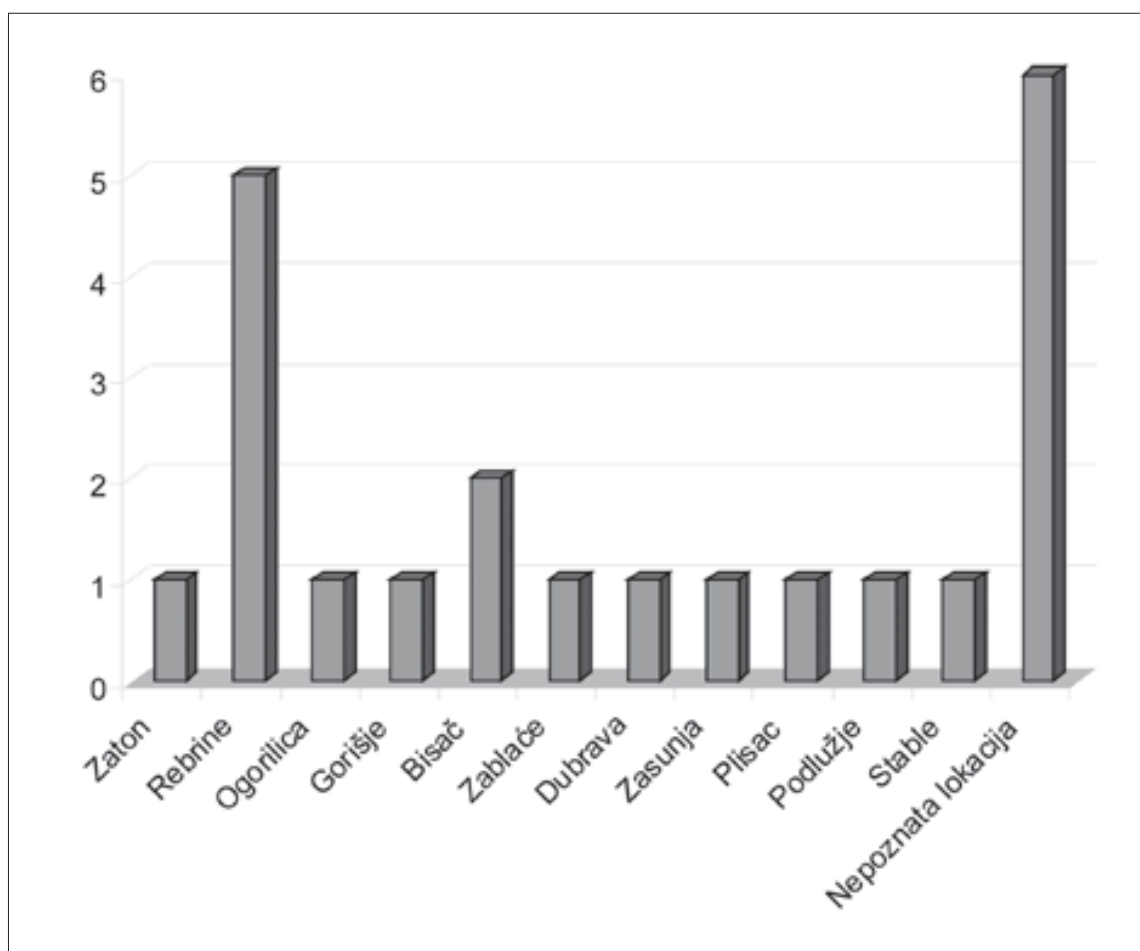
²⁰⁸ Novak, Šibenik u razdoblju mletačke vladavine, str. 243-244.

²⁰⁹ *Item 3 gognai de terren uignado in campo de soura lauorador di* [oštećena margina] *li heredi de quondam ser Thoma Iurih, apresso la vigna de miser per Zorzi* [oštećena margina] *so li poueri de san Lazaro*, DAZd, SŠB, KV, fol. 9.

²¹⁰ Danko Zelić, *Postanak i urbani razvoj Šibenika u srednjem vijeku*, neobjavljena doktorska disertacija, Zagreb 1999., str. 157.

²¹¹ Miloš Škarica, *Lazareti sv. Lazara i sv. Marije u Šibeniku*, "Šibenik", spomen zbornik o 900 obljetnici, str. 526.

uvid u veličinu svih posjeda te tako saznajemo ukupnu površinu 11 čestica, a koja je iznosila 78 gonjaja, odnosno 0.84 ždrijeba ili 10.4 hektara. Kao i zemljišta na Gornjem polju, zemljišne čestice Jurja Kamenarića u Donjem polju bile su razbacane na raznim lokacijama. Tako nailazimo na posjede u Rebrinama (5), Bisaču (2), Zatonu (1), Ogorilici (1), Gorišju (1), Zablacu (1), Dubravi (1), Zasunji (1), Pliscu (1), Podlužju (1) i lokalitetu Stable (1), dok za šest zemljišnih čestica možemo samo sa sigurnošću reći da su se nalazile u Donjem polju. Među posjedima Jurja Kamenarića u Donjem polju najčešće se spominju vinogradi, njih 14, dok je jedna čestica od 14 gonjaja navedena kao *terren vignado in parte et in parte non* [oštećena margina] dakle, zemljište djelomične vinograd, a dijelom ne.²¹² Uz vinograde nailazimo na pet zemljišnih čestica koje su jednostavno navedene kao *terren*, odnosno zemlja, dok je jedna opisana kao *vna sorte de terren*, a smještena je u Podlužju.²¹³

Grafikon 9. Posjedi Jurja Kamenarića u Donjem polju

²¹² Item 14 *gognai de terren vignado in parte et in parte non* [oštećena margina], DAZd, SŠB, KV, fol. 9.

²¹³ [oštećena margina] *de vna sorte de terren in Podlugio. Lauora Grigor Iasnouich*, DAZd, SŠB, KV, fol. 9'.

Na lokalitetu Rebrine Juraj Kamenarić posjedovao je najviše zemljišnih čestica, njih 5. No uz iznimku čestica od 5 i 6 gonjaja,²¹⁴ na spomenutom lokalitetu nalazile su se najmanje zemljišne čestice u Donjem polju, a riječ je o tri vinograda od kojih je svaki imao površinu od samo dva gonjaja.²¹⁵ Inače, te je vinograde Juraj davao na obrađivanje uz isplatu najmoprimca u naturi.

Zaključak

Inventar dobara šibenskog patricija Jurja Kamenarića što ga je u razdoblju od travnja do lipnja 1451. godine zabilježio komunalni bilježnik Karatus Vitale otkriva nam brojne podatke iz raznih aspekata svakodnevnog života, a osobito razinu materijalne kulture jednog pripadnika elitnog sloja društva. Budući da se u inventaru spominju i zalozi, Jurjev inventar neposredno pruža podatke i o materijalnoj razini ostalih stanovnika kasnosrednjovjekovne šibenske komune. Izvršenom analizom privatnih predmeta koje je pokojnik posjedovao dobivamo relativno detaljnu sliku o razini materijalne kulture, primjerice o odjeći, kućanskim predmetima, oružju, ali i o izgledu domaćinstva jednog pripadnika elitne društvene skupine. Iz inventara saznajemo kako je Juraj Kamenarić u trenutku svoje smrti 1451. g. posjedovao čak 447 materijalnih predmeta. Kvantitativna metoda, kao osnovna analitička metoda primijenjena u izradi ovog rada, otkriva nam kako je pokojnik posjedovao najviše kućanskih predmeta (58%), odjeće (28%) i oružja (9%), no nailazimo i na vrlo vrijedne popise nakita (3%), liturgijskih predmeta (2%) i knjiga (manje od 1%). Nadalje, zbog visokog materijalnog statusa što ga je pokojnik imao u šibenskoj komuni te velikog broja zaloga (njih 248) koje je pokojnik davao pripadnicima svih društvenih slojeva šibenske komune, a koji su analizirani na isti metodološki način kao i osobni predmeti u vlasništvu Jurja Kamenarića, stječemo uvid u razinu materijalne kulture te s njome povezane trendove na razini cijele šibenske komune. Konačno, analiza broja, veličine i tipova nekretnina (*bona stabilia*, *imobilia*) u posjedu pokojnika navedenih u promatranom inventaru otkriva nam gospodarska interesna područja pokojnog Jurja Kamenarića u samoj šibenskoj komuni, ali i dijelovima šibenskog distrikta koji se u inventaru nazivaju *campo de soto* (šibensko Donje polje) i *campo de soura* (šibensko Gornje polje). Analiza inventara dobara Jurja Kamenarića iz 1451. g. još jednom ukazuje na to da su bilježnički spisi

---

²¹⁴ *Item 5 gognai de terren vignado in Rebrine lauorador pre Ma* [oštećena margina] *de ser Cipriani Difnich et apresso dito pre Michel*, DAZd, SŠB, KV, fol. 9; *Item 6 gognai de terren vignado in Rebrine lauorador Dabixif Orbo, apresso li heredi de quondam Grigor Diuunsich apresso la Guriza*, DAZd, SŠB, KV, fol. 9'.

²¹⁵ *Item 2 gognai de terren uignado posto in dito luogo Rebran* [oštećena margina] *pre Michel, apresso ser Ciprian Difnich et apresso el dito lauorador* [oštećena margina]; *Item 2 gognai de terren vignado posto in Rebrine lauorador* [oštećena margina] *ser Ciprian predicto, apresso ser Zorzi Guosdenich et apresso el* [oštećena margina], DAZd, SŠB, KV, fol. 9; *Item 2 gognai de terren vignado in Rebrine lauorador Petcho Zugalo, apresso de ser Michel Fragnicich, apresso la vigna del dito tenente*, DAZd, SŠB, KV, fol. 9'.

(osobito inventari i oporuke), naravno uz vizualna vrela te arheološke nalaze, najvrijedniji izvor za proučavanje materijalne razine života stanovnika i mikropovijesti urbanih sredina u srednjem i novom vijeku.

Goran Budeč

**An Inventory of the Possessions of the Late George Kamenarić,
a Nobleman of Šibenik**

Summary

From the process of democratisation of legal documents from the twelfth century onwards, the inventories of property represent a valuable source for the research of late medieval material culture, as well as of the various aspects of material life. The inventory of property possessed by a nobleman of Šibenik, the late George Kamenarić, which was compiled by the communal notary Karatus Vitale between March and June 1451, reveals numerous aspects of everyday life and particularly the level of material culture of one member of Šibenik's elite. This inventory is particularly interesting because it is one of the largest and wealthiest inventories that has come to us from late medieval Šibenik. The analysis of the private belongings (447 objects) of George Kamenarić provides a very detailed insight into items of everyday use (58%), clothes (28%), weapons (9%), jewellery (3%), liturgical objects (2%) and books (less than 1%), that he possessed at the time of his death in 1451. The inventory contains also a mention of 248 deposits of objects pawned to George Kamenarić by members of all the strata of the society of late medieval Šibenik. Since these deposits were studied with the same methodological pattern as his private belongings, the analysis of pawned objects and monetary loans provides an insight into material culture and related trends on a wider scale. Ultimately, an insight into the level of material culture may be provided also by the size and types of immovable goods (*bona stabilia* and *imobilia*) mentioned in this inventory of property, revealing in the first place the business interests of the deceased nobleman in late medieval Šibenik, but also his business interests in the Šibenik district and surrounding area. The analysis of the inventory of George Kamenarić demonstrates once more the importance of notarial records for the research of the level of material culture in the late medieval period in the Croatian littoral area, augmenting in that way the knowledge that may be acquired from the visual sources and archaeological artefacts.

Key words: Šibenik, material culture, inventory of goods, everyday life, the Late Middle Ages